

ZITTING VAN DEN 13DEN MEI.

56ste ZITTING.

ZITTING VAN DINGSdag 13 MEI.

Goedkeuring der notulen. — **Boekwerk ingekomen.** — Verslagen door de Commissie voor de Verzoekschriften uitgebragt. — Voortzetting en einde der algemeene beraadslagingen over het ontwerp van Gemeentewet; aanvang der beraadslagingen over de afzonderlijke artikelen; aanneming der artikelen 1—3.

De vergadering wordt des voormiddags ten elf ure door den Voorzitter, den heer *Boreel van Hogelanden*, geopend.

Er zijn 65 leden tegenwoordig, te weten de heeren :

De Poorter, Heemskerk, Gouverneur, Metman, van Akerlaken, van Lynden, de Limpens, Wintgens, Groen van Prinsterer, Ypeij, Smit, Huguenin, Dullert, van Hall, van Voorst, Provó Kluit, Schiffer, Bots, de Moraaz, de Fremery, van Hoëvell, Jongstra, Lotsij, de Lom de Berg, Godefroi, Taets van Amerongen, Slicher van Domburg, Zylker, van Doorn, Storm van 's Gravesande, Mackay, Blussé, Jespers, de Man, Wichers, van Heiden Reinestein, van der Veen, Luijben, Borret, Hoffman, van der Linden, Poortman, Dirks, Bachiene, van der Heijde, van Walchren, Reinders, van Goltstein, Ter Bruggen Hugenholtz, Sloet tot Oldhuis, van Hasselt, Baud, van Zuijnen van Nyevelt, Dommer van Poldersveldt, van Nispen van Sevenaer, Schooneveld, Gevers van Endegeest, L. D. Storm, van Wylick, Hengst, Meussen, van Eck, Westerhoff, Anemaet en de Voorzitter.

De heeren Ministers van Buitenlandsche Zaken, van Justitie, van Binnenlandsche Zaken en van Finantien wonen de vergadering bij.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de Kamer is aangeboden door den schrijver, mr. de Bruijn Kops, een exemplaar van zijn werk: *Over indirecte belastingen als middel van plaatselijke inkomsten.*

Wordt besloten tot de plaatsing in de boekerij der Kamer.

Door de Commissie voor de Verzoekschriften worden de navolgende verslagen uitgebragt, bij monde van den heer *Huguenin*:

I. » De raad der stad Alkmaar heeft, met overlegging van een afschrift-adres door haar aan Zijne Majesteit den Koning ingediend, zich tot deze Kamer gewend, ten einde deze zich met den inhoud bekend zoude maken, en daarop bij het behandelen van dat onderwerp wel de noodige acht zou kunnen slaan.

Dat adres houdt bezwaren in tegen het geprojecteerde gemeentebelastingstelsel, daarop voornamelijk gegrond, dat, zoo het stelsel, daar voorgedragen, wordt aangenomen, der stad Alkmaar, zelfs zoo die belasting tot op de uiterste hoogte waarvoor dezelve vatbaar is zal zijn opgedreven, een merkelijk nadeel te duchten staat van f 37,713; dat zelfs het geprojecteerde voordeel, nu reeds van het nadeelig slot afgetrokken, twijfelachtig is en de hulpmiddelen bij de wet aangewezen of min uitvoerbaar of niet voldoende productief, of op het verkeer der ingezetenen te drukkend voorkomen;

dat er slechts één hoofdmiddel is, dat alles zoude afdoen en de burgerij niet drukken, waarbij de welvaart der stad niets zoude verliezen, maar veeleer winnen, het behoud namelijk der belasting onder den naam van wik- en weegloonen bekend, nu f 30 en

f 40,000 renderende, en naar raming volgens de gemeentewet tot f 6000 verminderd, waarom de raad eerbiedig aan den Koning verzoekt, dat het Hoogstdezelve moge belagen, door eene wijziging van het ontworpen stelsel, de stad Alkmaar door het behoud der meergenoemde belasting voor onherstelbare schade te bewaren, en bij derzelve tegenwoordigen en in vergelijking van anderen welligt gelukkigen toestand te behouden.

Uwe Commissie, vermeenende dat dit afschrift-adres betrekking heeft op een aanhangig wets-ontwerp, heeft de eer te adviseren tot nederlegging ter griffie, ter inzage der leden."

II. » *J. Karrewij* en andere ingezetenen van de gemeente Rozenaal geven te kennen, dat er in hunne gemeente geen kroeg of eigenlijke tapperijen zijn en er geen pauperismus bestaat; dat zij dit een groot geluk achten, en ofschoon het mogelijk niet strookt met de tegenwoordige denkbeelden van vrijheid, stellen zij voor, bij de voorgedragen verandering zoo niet de geheele afschaffing ook elders, althans de patenten voor kroeghouders, tappers en verkoopers van sterken drank zoo aanzienlijk mogelijk te verhoogen.

Uwe Commissie, vermeenende dat dit verzoek in betrekking staat tot een aanhangig wets-ontwerp, heeft de eer te adviseren tot nederlegging van hetzelfde ter griffie, ter inzage van de leden."

De Vergadering vereenigt zich achterevoigens met de bij deze rapporten genomen conclusien.

Aan de orde is de voortzetting der algemeene beraadslagingen over het ontwerp van gemeentewet.

De heer *Sloet tot Oldhuis* vraagt het woord:

De *Voorzitter* verleent het woord aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, die het mede gevraagd heeft.

De heer *Minister van Binnenlandsche Zaken*. [Deze redevoering zal later worden medegedeeld. I.]

De heer *Sloet tot Oldhuis*: Als men de verandering in de wijze van zamenstelling der plaatselijke besturen uitzondert, die ons in deze wet wordt aangeboden, dan komt het mij voor, dat deze wet niet veel anders is, dan eene wijziging en aanvulling van de bestaande wetgeving op de gemeenten.

Wil men dus tot eene juiste beoordeeling van deze wet komen, dan geloof ik, dat wij tot de noodzakelijkheid gebragt worden, om de werking van de tegenwoordige wetgeving en hare uitkomsten te vergelijken met die van vroegere dagen, van die onder ons gemeenebest. Vergunt mij daartoe eenige oogenblikken; ik zal mij uitsluitend tot de provincien Overijssel en Gelderland bepalen, omdat ik daarmede meer van nabij bekend ben.

Op het platte land, Mijne Heeren, had men eertijds dorpen, buurtschappen, maalschappen, marken, kerspelen en gehuchten; de dorpen, ofschoon de eerste in rang en aanzien, waren de laatste in oorsprong, maar omdat men digter bijeen woonde, en om de meerdere welvaart, die daar bestond, ontwikkelde zich ook uit deze naauwere betrekkingen in de dorpen het eerst eene soort van gemeentewezen. Ik zeg eene soort, want het was uit den aard zeer zwak en weinig voelbaar. De burgerij koos zich in vele Overijsselsche dorpen zoogenaamde *dorpsmannen*, en zelfs dat geschiedde bij directe keuze (directe keuze is zeer oud); de bemoeijingen van die dorpsmannen bepaalden zich bijna uitsluitend tot het beheer der dorpsgoederen en geldmiddelen; zij waren ook belast, in vereeniging met een collegie van *zellers*, met de regeling der schattingen en belastingen, zoowel van plaatselijken als algemeenen aard. De betrekking dier dorpsmannen met de ridderschappen en steden, den toenmaligen souverain, was zeer gering, en terwijl wij thans, dag op dag, de postkarren volgepropt met aanschrijvingen, besluiten, circulaires, staten, staatsbladen, provinciale bladen, registers en andere stukken, uit de hoofdsteden der provincien naar alle rigtingen kunnen zien afrijden, had men toen gemeenlijk een ouden voetbode, die om de 14 dagen of om de maand eene voetreis door de provincie deed. Waar een postkantoor ontbrak, zette men een paal op de heide, waar men hem kon aantreffen, en welke paal op vele oude landkaarten nog voorkomt onder den naam van couranten-paal. Verspreidde zich nu het gerucht, dat er brieven van de ridderschap en de steden waren angebragt, dan verwekte dit algemeene nieuwsgierigheid naar den inhoud, want het was inderdaad een zeldzaam geval. Ik erken gaarne, dat er in onze nieuwere Staten te veel geregeerd wordt; maar als het weinige regeren in alle toestanden der maatschappij onbepaald een zegen moet heeten, dan heeft het platteland een onuitsprekelijken zegen genoten on-

der onze gemeenebest-regering, want er werd bijna gansch niet geregeerd; maar er werd ook niets hoegenaamd voor het algemeene welzijn gedaan. Buiten de dorpen had men buurtschappen, kerspelen en andere corporaties, wier huishouding alleen betrof het onderhoud van bosschen en van heidevelden, die ja, onderling eene eigene regtspleging hadden, en wier bemoeijenissen zich tot de gemeenschappelijke eigendommen uitstrekten, maar moeilijk konden beschouwd worden als administratieve corporaties. De soevereine oefende daarop ook geen den minsten invloed uit, en hoewel de soevereine meermalen gepoogd had, daarop invloed te verkrijgen, is dit altijd mislukt. De eigenlijke politie was in handen der schouten, onder wier gerigt de dorpen, gehuchten en buurtschappen behoorden. Vraagt men nu naar den toestand van het platteland, onder dat stelsel, dan moet ik u verklaren, Mijne Heeren, dat ik dien als allerellendigst moet beschouwen. De wegen werden alleen gemaakt één of tweemaal in het jaar door middel van heerendiensten, en dat betrof nog alleen de oude Frankische heerbanen. De buurtschapwegen werden geheel en al verwaarloosd. Er was ook geen magt aanwezig, om de boeren tot het aanleggen of herstellen van buurtschapwegen te kunnen nopen.

Bij gebrek van een administratief verband tusschen de dorpen en de buurtschappen, werden de waterleidingen in onze provincien ten eenen male verwaarloosd. Van daar, dat vele bebouwbare landen, door het regenwater, dat geen afleiding had, verzuurden, en voor den landbouw ten eenen male ongeschikt werden. De schouten hadden, zoo als wij zeiden, de politie. Zij spraken regt naar verouderde keuren en landregten, waarin middeleeuwsche begrippen van strafregt behouden waren. Maar als ik mij herinner, wat ik in oude judiciele registers gelezen heb; als ik mij herinner de schrikbarende verhalen, die in mijne jeugd nog onder het volk in de landprovincien in omloop waren over rooverbenden en moorden, en allerlei tafereelen die de historische romantiek ons nog soms teruggeeft, dan moet ik mij een zeer slecht denkbeeld vormen van de veiligheid die toen heerschte. Op de bedelaars en vagebonden werden klopgagten even als thans op de vossen aangerigt, en de Zigeuners die in de landprovincien rondzwierven, werden door de ridderschappen en steden vogelvrij verklaard, omdat het aan andere middelen van politie ontbrak. De zedelijke ontwikkeling van het platteland liet ook veel te wenschen over. In de meeste dorpen werd het onderwijs alleen gedurende den winter gegeven. Bestonden er al enkele onderwijzers in de buurtschappen, de schoolgebouwen waren niet veel beter dan schaphokken, en de onderwijzer dikwijls niet veel meer dan een schaapherder, somtijds de een of andere onbruikbare heerenknecht.

De registers van den burgerlijken stand waren in handen van de geestelijkheid en werden gedeeltelijk in middeneeuwsch Latijn gehouden. Wie controleerde de registers der geestelijkheid? Alleen de koster! Zulks was echter der geestelijkheid zeer lastig en onaangenaam; en wij zijn het vergeten, hoeveel geschillen, hoeveel regtsgedingen uit den jammerlijken burgerlijken stand van die dagen zijn ontstaan. Wij willen onze beschouwingen, om des tijds wille, niet verder uitstreken. Maar laat ons thans een blik op den tegenwoordigen toestand van het platte land slaan. Thans is het platte land overdekt met eene schakel van uitmuntende wegen, die dorpen en steden en buurtschappen en gehuchten met elkander verbinden, veelal met schoone en winstgevende plantsocnen beplant zijn en den binnenlandschen handel, die zich meer en meer ontwikkelt, alsmede de landontginningen voortdurend bevorderen. Met gemeenschappelijk overleg, met gemeenschappelijke kracht, wordt er gewerkt aan het herstel der waterleidingen, en schoon er zeer veel gedaan is, bereidt men zich in vele streken voor om nog meer te doen. Het uiterlijk aanzien van onze dorpen, de zindelijkheid is verbeterd, de rieten daken, de mestvaalten aan de openbare straten zijn bijna overal verdwenen; vele gehuchten zijn tot dorpen geworden; in die dorpen heeft zich eene welgezeten burgerij ontwikkeld: er is meer verdeling van den arbeid; er zijn meer winkels. Zien wij op de beschaving, dan is schier geen enkel klein dorp, waar niet één of meerdere leesgezelschappen zijn ontstaan. Het beheer der eigendommen wordt naauwgezetter waargenomen dan vroeger. Overal zijn tegenwoordig genoegzame brandblusmiddelen aanwezig. Overal treft men doelmatige schoolgebouwen aan, de onderwijzers-woningen zijn meerder in getal geworden; het lot der onderwijzers is veel verbeterd, en daardoor de waardigheid van dezen stand, waarop hij zooveel aanspraak maken mag, in het oog van het algemeen opgebeurd. Kortom, Mijne Heeren, het platte land is bijna alom in eenen staat van ontwikkeling; het is in eenen staat van voortdurenden vooruitgang, dien wij voor een zeer

groot gedeelte aan de werking van het tegenwoordige stelsel mogen dank weten.

Ik wil mij bekorten en in geene beschouwing van den vroegeren toestand onzer steden komen. Ik wil niet spreken, wat hier reeds aangeroerd is van die kleine tirannij onzer burgervaders, van hunne brasserijen. Ik wil geene beschrijving geven van de romers en kelken of de braadspitten, die men nog op onze stadhuisen aantreft. Ik geloof, dat men in dezen ook regtvaardig moet zijn; men moet toch altijd in het oog houden, dat ook onder de republiek groote dingen door de stedelijke besturen zijn daargesteld. Ik behoef toch alleen het voorbeeld der stad Groningen aan te halen, waar de vroegere besturen door het aanleggen van veenkolonien en het graven van kanalen, de stichters van de welvaart van het platte land zijn geworden. Ja, ik beken het, in de steden heerscht misschien nog in onze dagen meer locale geest, meer gehechtheid aan het oude, meer aristocratische betweterij. Er zijn meer plaatselijke sinecuren behouden. Maar, Mijne Heeren, ook daar is zeer veel vooruitgegaan. Vele openbare werken zijn in deze eeuw, na de Fransche heerschappij, daargesteld. De belangstelling in alles, wat tot nijverheid en handel betrekking heeft, is ook niet vreemd aan onze stedelijke besturen gebleven. Zij hebben tot het maken van wegen op het platteland, tot verbetering van openbare vaarwaters in sommige oorden krachtig medegewerkt. De straatverlichting is verbeterd, het beheer van de openbare eigendommen der steden wordt, even als op het platte land, met meer naauwkeurigheid dan vroeger waargenomen; menigvuldige instellingen tot bevordering van kunst en wetenschap, tot leniging van armoede zijn in onze dagen in de steden ontstaan; voor het onderwijs der armen is zeer veel gedaan. Welke groote stad heeft tegenwoordig niet hare bewaarscholen?

Ziedaar, Mijne Heeren, eenige uitkomsten van den tegenwoordigen staat van beheer der gemeenten in ons vaderland. Dat stelsel is geschoeid op de beginselen der Fransche administratie, en nu geloof ik dat wij den Minister van Binnenlandsche Zaken dank mogen wijten, dat hij niet heeft getracht om dat stelsel met één slag ten onderste boven te keeren; dat hij het goede heeft weten te schiften van het kwade, dat hij met het aanbieden dezer wets-voordragt de uitdrukking is geweest van de partij van vooruitgang in Nederland, die er ver af is, zoo als dikwijls verraderlijk voorgesteld wordt, om te willen verwoesten, te willen sloopen wat bestaat, maar die het bestaande wil zuiveren, verbeteren, schragen. Ik zie met genoegen, dat de Minister hier op den weg der historische ontwikkeling getreden is, dat hij ook hier de tegenstanders van eenen rationnelen vooruitgang beschaamd heeft, daarom bevreemdt het mij eenigermate, dat eenige onzer geachte medeleden dat ontwerp hebben beschuldigd van overdeven zucht tot centralisatie. Ik meen aan die geachte medeleden te mogen vragen, of zij contrôle, toezigt ook welligt verwisselen met dat woord *centralisatie*? Toezigt, contrôle, wie zou dat niet verlangen? Bij voorbeeld, alles wat in dit ontwerp betreft de finantien van de gemeente wordt aan hoogere inzage, aan hoogere goedkeuring onderworpen, maar als ik de onderzending raadpleeg, en zie dat in het gewest mijner inwoning in de laatste jaren de gemeentebesturen, buiten de begrooting, eene vlottende schuld van f 110,000 hebben weten te scheppen, dan vraag ik: is er geene strenge contrôle, geene hoogere goedkeuring van de finantiele handelingen van die gemeentebesturen noodig? Ik had wel gewenscht, dat de Minister nog verder ware gegaan; ik had wel gewenscht, dat er ware voorgedragen het benoemen van provinciale inspecteurs die eenig en alleen met het dagelijksch toezigt over de gemeente-finantien waren belast geworden. Het is gemakkelijk, Mijne Heeren, om, met de wet in de hand, eene menigte gevallen op te noemen, waarin de stukken moeten opgezonden worden naar de Commissarissen des Konings, naar Gedeputeerde Staten, waarin goedkeuring of berusting van hooger hand noodig is. Wanneer men dat dan doet met zekere verheffing van toon, voorzeker dan mist dat niet zijn indruk te maken. Bij het hooren van zulk eene optelling is men een oogenblik genegen, om uit te roepen: wat wordt er met deze wet van den vrijen werkring der gemeentebesturen! Maar wanneer men die gevallen één voor één op de keper beschouwt, dan beteekenen ze zoo weinig. Wanneer men ze in massa neemt, dan ziet men, dat er nog een ruim en groot veld voor de gemeentebesturen overblijft om uit zich zelve en met zich zelve goede en nuttige zaken voor de burgerijen te stichten; dan geloof ik inderdaad niet dat die besturen, wanneer zij in dit opzigt hunne gewigtige roeping gevoelen, zich in het vervolg over te veel centralisatie zullen beklagen. Wanneer ik wijders onder de gevallen, waarin de goedkeuring van het gewestelijk bestuur noodig is, hoor opnoemen het geval,

dat er plaatselijke verordeningen gemaakt worden, dan moet ik daarbij aan dien bevrienden spreker vragen: » Kent gij al de curiositeiten, die er thans in onze reglementen en plaatselijke verordeningen bestaan? waarschijnlijk niet alle, evenmin als ik, waarom ik de vrijheid neem een paar staaltjes daarvan op te dischen. Door een plaatselijk reglement van een klein stadje in Zuidholland wordt een gedeelte van de visscherij in de Zuiderzee aan alle Nederlanders ontzegd behalve aan de burgers dier plaats. Zoo men in sommige plaatsen van Overijssel manufacturen in massa wil verkoopen, dan zal de commissaris van politie dit verhinderen, omdat, zal hij zeggen, in die steden niet in massa, maar alleen bij de el mag verkocht worden, daar men de winkeliers, die de belastingen opbrengen, de hand boven het hoofd moet houden: zoo willen het de reglementen. Na zulke proefjes vraag ik, of men de autonomie der gemeenten vrij spel moet laten, en of men dan niet gevaar zou loopen, om de algemeene belangen der nijverheid, hare vrije werkzaamheid over het geheele land, aan plaatselijke en zoo dikwijls ingebeelde belangen te zien opofferen.

Ik meen dat die spreker zich ook beklaagd heeft, dat de onafhankelijkheid van den burgemeester door herbenoeming om de zes jaren in gevaar gebragt wordt. Ook ik ducht dat; ik vrees dat sommige burgemeesters oogendienaars zullen worden van den Commissaris des Konings, en wat nog erger is, oogendienaars van den minsten commies op zijn bureau. Het doet mij leed, dat deze bepaling in de wet is opgenomen, maar ik kan in die bepaling geene centralisatie zien, in den zin welken ik steeds aan dat woord gehecht heb. Daarentegen moet men ook erkennen dat door deze wet voorzien wordt tegen eene centralisatie, die tot hiertoe bestaat. Ik meen slechts als voorbeeld de openbare verkooping en de openbare aanbestedingen; waartoe vroeger altijd de goedkeuring van het gewestelijk bestuur noodig was. Kortom, Mijne Heeren, ik heb eenige jaren achtereen aan het hoofd van eene plattelands-gemeente gestaan; ik heb vele jaren aan een stedelijk bestuur deelgenomen, en het is mijne innige overtuiging, gesproken zonder voorliefde of afkeuring van deze wet, dat onder deze wet het bestuur vrij en onafhankelijker in zijn werkkring zal zijn dan onder de thans vigerende wet. Ik geloof dat hooger toezigt zal kunnen strekken tot wering van allerlei kleine misbruiken, die nu zoo gemakkelijk ontstaan; ik geloof dat eene scherpe controle van de gemeentelijke finantien eene weldaad zal wezen voor de burgerij zelve. Ik zou boven alles vreezen die gemeenten te verheffen tot kleine republieken, tot *imperiums in imperio*, broeinesten van harrewarrieren, aangeblazen door lokalen haat, uit welken toestand dagelijks verwickelingen en administratieve moeilijkheden en verzet tegen de Regering zouden moeten ontstaan.

Hetzij mij vergund, Mijne Heeren, ten slotte eene gelijkenis, die ik hier hoorde bijbrengen, over te nemen. Er zijn verschillende krachten en bestanddeelen in de natuur, die van verschillende aard zijn en van verschillende werking. Er is in de natuur eene middenpunt-vliedende kracht maar ook eene middenpunt-aantrekkende kracht; er is in onzen atmosfeer een bestanddeel, de stikstof, die het leven doodt, een ander bestanddeel, de zuurstof, die den geest vervrolijkt en opwekt; beide zijn noodig in eene gestelde evenredigheid, als de mensch zal ademen. Al die krachten worden geregeld en in evenwigt gehouden, en bestierd door één geest, om er dat schoon harmonisch geheel in de zichtbare wereld uit te doen ontstaan, dat ieder, wiens hart welgesteld is, tot bewondering en eerbied opwekt: zoo geloof ik ook, dat in den Staat, in de burger-maatschappij, die leerschool van ontwikkeling voor het menschdom, alle staatsmagten alle corporatien door één geest moeten geregeld, tot elkander in verband gebragt en bestierd worden, om de volkeren en het volksleven hunne hoogste ontwikkeling te doen bereiken.

De heer **Lotsij**: Ik wensch, Mijne Heeren, een kort woord van zeer algemeene strekking te spreken, dat welligt bij eukelen aanleiding zal kunnen geven tot eene meer billijke beschouwing van deze wet, op een hoogst belangrijk punt, de centralisatie. In de zitting van gisteren, Mijne Heeren, hebben sommige leden, mijns inziens, zich aan overdrijving schuldig gemaakt, en het komt mij voor, dat zoowel bij de lofredenaars als bij de bestrijders die overdrijving is gebleken.

Ik geloof echter dat de lofredenaars minder gezondigd hebben dan de bestrijders; want het ergste, dat men van de eersten zou kunnen zeggen, is welligt, dat zij droombeelden van geluk voorspiegelen, welke noch door deze wet noch door eenige andere organieke wet kunnen verwezenlijkt worden. Maar wat nu de bestrijders betreft, deze hebben zich althans in één hoogst be-

langrijk punt aan groote onnaauwkeurigheid schuldig gemaakt. En ik heb hier vooral het oog op hetgeen, in de zitting van gisteren, door den laatsten spreker tegen deze wet is ingebracht, die haar bovenal beschuldigde van ongrondwettigheid. Die ongrondwettigheid bleek, zijns oordeels, daaruit, dat art. 140 der Grondwet de regeling van het huishouden der gemeente overlaat aan den Raad. » Een fraai overlaten, » zegt hij: » wanneer de hoogere administrative autoriteiten bevoegd zijn om alle verordeningen of beschikkingen van gemeentebesturen goed of af te keuren! » Mijne Heeren, die bestrijder heeft juist het artikel van de Grondwet, waarop het gansche toezigt der hoogere administrative magt is gebouwd, tot middel gebezigd, om dat hooger toezigt als ongrondwettig te kunnen berispen. Hij heeft, met de hem eigen kracht en wetsprekendheid luide doen uitkomen de bepaling van dit artikel, dat de regeling van het huishouden der gemeente aan den raad wordt overgelaten; maar hij heeft stil laten liggen, hij heeft verzwegen de gewichtige bijvoeging van dit artikel, dat de raad zijne verordeningen te dien aanzien aan de Provinciale Staten moet mededeelen, en dat art. 133 der Grondwet ook hier van toepassing is. Dus heeft de Koning het regt om de verordeningen van de gemeentebesturen, die strijdig zijn met de wetten of het algemeen belang, te vernietigen. Welnu, Mijne Heeren, in deze artikelen der Grondwet ligt immers het beginsel van het toezigt der hoogere Regering over de gemeentebesturen? Wanneer men nu dat beginsel wil bestrijden, wanneer men daarvoor zelfs iets anders verlangt in de plaats te stellen, wanneer men die bestrijding gebruikt als een middel, om deze wetsvoordragt van ongrondwettigheid te betigten, dan verlang ik, dat men verklare wat men wil, dat men een ander beginsel aanbevele, waarnaar dan dat hooger toezigt zou moeten bepaald worden. Men heeft gezegd: onafhankelijkheid van de gemeenten wil ik niet; de vroegere souvereiniteit der stemhebbende steden wensch ik niet terug; maar ik wil onafhankelijkheid in eigen kring. Ik wil geene administrative centralisatie: eene politieke centralisatie vind ik goed.

Mijne Heeren! Ik neem de vrijheid met bescheidenheid te zeggen, dat ik tot nog toe de overtuiging heb, dat dergelijke beweringen niets anders zijn dan woorden en klanken; dat zij geene vruchten kunnen dragen tot verwerping, veel minder nog tot verbetering dezer wet. De centralisatie, die altijd zal moeten bestaan, hoe zij ook genoemd worde, hetzij centralisatie, hetzij hooger toezigt op de gemeentebesturen, gaat uit van en is gegrond op de artt. 140 en 133 der Grondwet.

Deze artikelen worden in deze wet, mijns inziens, over het geheel met juistheid toegepast. Zijn er uitzonderingen, zijn er bepalingen waar de wetgever te ver gaat, waar de gemeentebesturen nutteloos worden bemoeijelijkt, ik zal, zoodra de discussien zoover gevorderd zullen zijn, mijne bezwaren daartegen voordragen, of de bestrijding van anderen ondersteunen. Maar in het algemeen te zeggen dat deze wet, door overdreven centralisatie, in strijd is met de Grondwet, is, mijns inziens, zonder bewijs aannemen, hetgeen nog bewezen moet worden.

Maar men heeft toch eenige voorbeelden van overdreven centralisatie aangehaald; men heeft gezegd: » zelfs ambtshalve kunnen Gedeputeerde Staten tusschen beide komen in het onderzoek der geloofsbriefen; zij moeten het Reglement van Orde, de benoeming van vaste commissien enz. goedkeuren; men heeft zelfs de ondergeschiktste ambtenaren der gemeente bij de wet verplicht om inlichtingen aan den raad te geven ».

Deze bepalingen zijn, mijns inziens, van zeer ondergeschikt belang, en kunnen, indien ze afkeuring verdienen, worden gewijzigd; doch ook hier heeft men door overdrijving de wet beschuldigd, waar ze dit, naar het mij voorkomt, niet verdient.

Om het laatste voorbeeld te nemen; dat, namelijk, ondergeschikte ambtenaren verplicht zijn om inlichtingen te geven; ja het is waar, het klinkt vreemd als men het zoo hoort; men zou zeggen, het spreekt van zelf, waar bemoeit zich de wetgever al mee! maar, als men bedenkt dat daarbij de bepaling is opgenomen dat wanneer zij deze inlichtingen weigeren, ze *ten hunnen koste* ingewonnen worden, dan zal de nuttige strekking van dit voorschrift niet kunnen ontkend worden. Dwang tot betaling der kosten zou anders willekeur zijn, nu wordt het wettige verpligting.

Er is gezegd dat eerst onder Koning Lodewijk de zelfstandigheid van de gemeenten zou zijn verloren gegaan, de raadpensionaris was nog een voorstander van gemeentelijke onafhankelijkheid.

Ik heb in handen de publicatie van Hunne Hoogmogenden; houdende het reglement op de gemeentebesturen, zoo als dat in den tijd van den raadpensionaris Schimmelpenninck in 1805 is vastgesteld, en ik wenschte wel te weten hoe de sprekers, die, met het oog op die publicatie, deze wet beschuldigen van de onafha-

kelijkheid en zelfstandigheid der gemeenten te vernietigen, toch wel de artt. 19 en 20 van het reglement van 1805 kunnen goedkeuren, waarin soortgelijke regeling van de plaatselijke belastingen voorkomt als die wij in deze voordragt aantreffen. Ik voor mij keur hetgeen in dit opzigt in 1805 geschiedde, volkomen goed. Maar het is voorwaar geen bewijs, dat men ten tijde van den raadpensionaris Schimmelpenninck de gemeentebesturen, waar zulks noodig was, niet heeft durven te regt zetten, tot hun pligt brengen of hoe men dergelijk hooger toezigt, met meerder of minder gunstige termen wil uitdrukken.

Ik zie in deze gemeentewet geen raderwerk, geen groot rad van centralisatie, dat hier in den Haag in beweging zou worden gebragt; geene kleinere provinciale raderen of nog kleinere gemeenteraderen; als er één groot rad is, dan is het de wet zelve: de gemeentewet. Die wet zal in de plaats treden van ministeriele, of provinciale, of gemeentelijke willekeur. Dat groote rad zal in elke gemeente aanwezig zijn, en zal het gemeentewezen in het gemeentebelang in beweging brengen. Wanneer nu de burgers van het regt dat hun gegeven wordt om hunne gemeentebesturen in het vervolg zelf te verkiezen, een wijs gebruik maken; wanneer er althans eene meerderheid van kiezers is die dat regt waardeert, en zich daardoor ernstig verplicht rekent om in het algemeen gemeentebelang de beste keuzen te doen, dan stel ik mij van de werking dezer wet goede gevolgen voor.

Zij zal, even als elk menschelijk werk, tot bezwaren, tot moeilijkheden, tot teleurgestelde verwachtingen aanleiding geven; maar het bestaande is waarlijk ook niet volmaakt, zij zal veel van het gebrekkig bestaande kunnen verbeteren. Ik stel mij dus van hare aanneming niet die verkeerde of nadeelige werking voor, die ik tot mijn leedwezen gehoord heb, dat sommige leden daarvan verwachten.

Ik heb slechts deze algemeene beschouwingen ter bestrijding der beschuldiging van ongrondwettigheid, door enkele sprekers tegen deze wetsvoordragt, om overdreven centralisatie; aangevoerd, aan uwe aandacht willen onderwerpen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.**
[Deze redevoering zal later worden medegedeeld. II.]

De vergadering wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

Bij de heropening der vergadering berigt de Voorzitter dat is ingekomen eene Koninklijke boodschap tengeleide van een wetsontwerp betreffende den accijns op de suiker.

Wordt besloten dit stuk met de daarbij behoorende memorie van toelichting te doen drukken en ronddeelen, en ze te verzenden naar de afdelingen van het loopend tweemaandelijksch tijd vak.

De algemeene beraadslagingen over het ontwerp van gemeentewet worden alsnu hervat.

De heer **Mackay**: Hetgeen mij als gevolg dezer discussie verblijdt is de hoop, dat de gemeenten zelve er niet bij lijden zullen. De oppositie die tegen het ontwerp wordt gemaakt, is: gij geeft geene vrijheid, en de verdediging van de voordragt is: ik geef wel vrijheid. Wij willen dus hetzelfde, doch verschillen in de opvatting en het regt verstand van het woord *vrijheid* en in de middelen die moeten worden aangewend. Ik zal kortelijk antwoorden op hetgeen de Minister heeft ingebracht tegen hetgeen ik gisteren de eer had voor te dragen en wel in de eerste plaats op zijn beweren van terugvoering naar oude tijden, van herstelling van corporatien.

Het heeft mij eenigzins verwonderd dat de Minister mij verdenkt van naar oude tijden te willen terugvoeren, van oude tijden te willen herstellen, terwijl ik niets ander bedoeld heb dan een organischen toestand, eene ontwikkeling van de gemeenten gade te slaan en te letten op hare wezenlijke behoeften. Wanneer ik het woord *corporatien* gebruikt heb, dan heb ik dit gedaan niet in zulk een strengen zin als de Minister het heeft voorgedragen; ik heb het woord genomen in het denkbeeld van corpus, ligchaam, van persona moralis, in tegenstelling van het andere denkbeeld, waarbij de gemeente wordt beschouwd als eene groep van eenige zielen die op het wijde veld van Nederland verdeeld zijn; groepen van individuen, geen zamenhangend en door natuurlijke ontwikkeling vereenigd geheel. Het verwondert mij te meer dat de Minister deze, ik zou bijna zeggen, veroordeeling van mijne woorden heeft uitgesproken en daaraan dien vreemden uitleg heeft gegeven, daar ik toch niet anders gedaan heb dan des Ministers eigene woorden gebruiken. De Minister, destijds staatkundig schrijver, zegt van de Grondwet van 1815, bij gelegenheid der behandeling van

het artikel houdende de vrije beschikking over huishoudelijke belangen: » het is het oude gemeene regt van wettige corporatien, » dat de Grondwet hier aan de plaatselijke burgerij verzekert. » (Aant. II. 122.)

Ik geloof dat wanneer men destijds eene beschuldiging tegen die woorden had ingebracht en gezegd: gij wilt den ouden toestand doen herleven en ons terugvoeren naar oude corporatien, naar die magt- en stemhebbende steden, die schrijver zou geantwoord hebben: gij verstaat mij verkeerd.

Welnu, het zij mij, die thans dezelfde woorden bezig, vergund te zeggen: gij verstaat mij verkeerd.

Dit zij genoeg over het gebruik en de geheele gevolgtrekking, uit het woord *corporatie* afgeleid: de terugvoering tot oude tijden, die zekerlijk in onze dagen een allervreemdst, een allerzonderlingst verschijnsel zou zijn, en die ook vreemd zou strijden met mijn beginsel van vrijheid en zelfstandigheid in verband met het Nederland, zooals het nu bestaat, en dat geene quota's, geene stemhebbende steden meer kan erkennen.

Mij is tegengeworpen mijne verkeerde voorstelling van den tijd van den raadpensionaris Schimmelpenninck.

Ook hierop heb ik mij te verdedigen. Het valt mij niet moeilijk.

In 1798 verbood de staatsregeling de gemeenten eigene verordeningen te maken. Artikel 147 van die staatsregeling zegt: dat de gemeentebesturen zijn administratieve lichamen, ondergeschikt aan het uitvoerend bewind. Schimmelpenninck die een voorstander was van de ondeelbaarheid van den Staat, zeide echter in 1797 in de Nationale Vergadering: » dat het er op aankomt dat de staatsregeling de algemeene en plaatselijke belangen onderscheidt; dat men » aan de eene zijde getrouw moet blijven aan het beginsel van eenheid en dat men aan de andere zijde moet zorgen voor de dierbare, » burgerlijke vrijheid, gelegen in eigen plaatselijke, niet in algemeene » zaken. Dit beginsel moet heilig bewaard worden en aan de departementen het billijk zelfbestuur van hunne huisselijke belangen, » voor zoover de algemeene belangen daarmede niet gemengd » zijn, worden overgelaten. Dit zelfbestuur in dien regten zin, » is het ware kenmerk der burgerlijke vrijheid. Wil men het » verder uitstrekken, men zal weldra tot eene eenheid van onderdrukking en overheersching komen. »

Dit waren de gevoelens van Schimmelpenninck, die echter destijds niet gedeeld werden. De unitarissen triomfeerden en de staatsregeling van 1798 kwam tot stand.

Later is de constitutie van 1801 gemaakt en die was zòd vrij dat een schrijver (mr. G. de Vries) daarvan het volgende zegt:

» Hoe veelomvattend de kring dier huishoudelijke belangen onder » de staatsregeling van 1801 geweest zij, moge men hieruit op » maken, dat niet alleen de vrije beschikking over alle de gemeentelijke regten, bezittingen en goederen gerekend werd daaronder » begrepen te zijn, maar dat ook de politie, oeconomie en finantien » en zelfs een deel van het justitie-wezen aan de regeling van de » plaatselijke besturen was overgelaten. Voegt men hier nog bij, » dat die plaatselijke autonomie aan geene goedkeuring was onder » worpen, dan begrijpt men, hoe groot de overgang van de staatsregeling van 1798 tot die van 1801 is geweest, en zal men » moeten erkennen, dat, zoo al de eerste de plaatselijke besturen » te veel heeft beperkt, de andere wel eenigzins in een tegenovergesteld uiterste is vervallen. »

Met die staatsregeling nu van 1801 komt die van 1805 overeen, of zoo als een ander schrijver zegt: die van 1805 bleef aan het systeem van 1801 getrouw. Nu zal op die staatsregeling de invloed van Schimmelpenninck wel niet miskend worden en de verandering van systeem duidelijk zijn. Dit was hetgeen ik bij mijn historisch overzicht wilde te kennen geven, en nog houde ik het er voor, dat 1798 de autonomie doodde, 1805 die handhaafde. Maar, zegt men, die publicatie van den raadpensionaris hebt gij niet gelezen. Ik heb ze niet voor de hand, maar ik heb daarentegen voor mij liggen de staatsregeling van 1805, die bepaalt dat de gemeenten hebben de beschikking over hare huisselijke belangen; zij leggen geene belastingen op dan ingevolge de algemeene bepalingen der wet (art. 67): ieder stad, district of dorp heeft zijn eigen gemeentebestuur, ingerigt op zoodanigen voet als met de plaatselijke omstandigheden het meest overeenkomstig zal worden bevonden (art. 66), en nergens wordt aan den raadpensionaris de bevoegdheid verleend de verordening eener gemeente te schorsen, wel die der departementale besturen. Is nu die publicatie in tegenspraak met de staatsregeling, in tegenspraak met het gevoelen van den raadpensionaris, dan moet ik herhalen, hetgeen ik gisteren zeide, bij het aanhalen eener zinsnede van een staatkundig schrijver: de geest des tijds, die eenvormigheid wil, deed

ZITTING VAN DEN 13DEN MEI.

het zijne, en de raadpensionaris zoude in hetzelfde geval verkeerd hebben, waarin deze wet, naar mijn inzien, zich bevindt. Er is nu ook veel verwachting, er is veel goede wil om te geven vrijheid en zelfstandigheid aan de gemeenten, maar even als die publicatie niet beantwoordde aan de staatsregeling, zoo beantwoordt ook deze wetsvoordragt, naar mijn inzien, niet aan hetgeen de Grondwet voorschrijft en zelfstandigheid vordert.

Ik zal op enkele tegen mij ingebrachte bezwaren, wat betreft de aanhalingen uit dit wets-ontwerp, antwoorden. Ik bepaal mij vooreerst bij mijne bedenking omtrent de goedkeuring der begrooting.

De staatkundige schrijver, dien ik reeds meermalen heb aangehaald, zegt op art. 154 der Grondwet van 1840: » De vrije » beschikking over hunne huishoudelijke belangen aan de plaatselijke besturen toegekend, schijnt bovenal de vrije beschikking in te sluiten over de gemeentelijke ontvangsten en uitgaven. » Intusschen onderwerpt de Grondwet de begrooting aan het » toezigt der Provinciale Staten. »

Dit intusschen is niet zonder kracht.

Ik zoude het beroep op die woorden genoegzaam kunnen achten om mij te verdedigen, maar ik voeg er gaarne bij dat ik bovenal op het oog had, dat niet alleen de begrooting wordt goedgekeurd, maar dat zelfs de Gedeputeerde Staten uitgaven en ontvangsten, wanneer de gemeentebesturen dat mogten weigeren, op de begrooting kunnen brengen, hetgeen, ofschoon zulk een geval zich niet ligtelijk zal opdoen, natuurlijk een staat van verwarring in de gemeentebesturen zal te weeg brengen, daar de Gedeputeerde Staten bij de ontvangsten nog de middelen zullen voorschrijven, om die ontvangsten te innen.

Een tweede bezwaar gold mijne bedenking omtrent de onderwerping der gemeenten aan algemeene maatregelen van inwendig bestuur. Dat volgt uit de provinciale wet, is mij geantwoord. En nu wil ik wel gelooven, dat als men de provincien aan die maatregelen onderwerpt, men er ook de gemeentebesturen aan verlangt te onderwerpen, maar omdat de provinciale wet eene verkeerde bepaling heeft, behoeft deze er geene te hebben. Uit de zoo even aangehaalde Staatsregeling van 1801 ziet men, dat daarbij verordeningen van departementale besturen konden worden geschorst, maar niet die der gemeentebesturen. Doch welke is mijne vrees? Deze, dat wanneer wij de ondergeschiktheid der gemeenten vorderen aan algemeene maatregelen van inwendig bestuur, de weg geopend wordt voor deze of eene volgende regering, om weder in eene besluiten-regering te vervallen.

Eindelijk kom ik tot de uniformiteit. Ik heb gisteren eene belangrijke zinsnede voorgelezen, om u te doen zien, wat ik met uniformiteit bedoel, wat ik verlangde dat daaromtrent gewijzigd werd. Mijne meening was, dat men de gemeenten naar hare behoeften behandelen zou, en niet als of er overal dezelfde gemeenten waren, als of alles en overal onder een regel te brengen zij. De gevallen, waarin die uniformiteit nadeelig werkt, zullen wellicht later uitkomen. Een speciaal punt is, bedrieg ik mij niet, door den spreker uit Delft (den heer Wintgens) gisteren reeds aangehaald, dat der belastingen. Ik verlang de voorgestelde uniformiteit niet, omdat ik met een geacht schrijver geloof, dat de Grondwet het verschil wil in het oog houden. Immers hij zegt van de organisatie na 1815: » Het beginsel is individuele » regering voor ieder stad en wij kregen ééne inrigting, welke » onder het bestel eener algemeene wet, die noch aan stedelijke » regeringen of commissien, noch aan Provinciale Staten eene » stem had gegund, niet eenvormiger kon zijn geweest. » (Thorbecke I. I. II 38.)

Maar dan moet gij beter doen, is mij gezegd, en men heeft mij twee vragen oorgelegd. Ik geloof niet dat men van ons verlangen kan, dat wij eene nieuwe wet geven, maar dat ik volstaan kan met hier weder des Ministers eigene, vroeger geuite woorden aan te halen. Indien ik mij namelijk tot het maken van deze wet moest nederzetten, dan zoude ik mij de volgende drie vragen voorleggen, die ik van het hoogste gewigt in deze zaak acht, zij zijn deze:

» De eerste vraag is, hoe behoort eene plaatselijke gemeente te » zijn ingerigt? De tweede, welke bijzondere eigenschappen der » stad, tegenover de landgemeente, eischen tweederlei, uiteenloopende ontwikkeling der gemeene grondstellingen? De derde, » in hoeverre is er onderscheid tusschen stad en stad, tusschen » landgemeente en landgemeente, dat op bijzondere voorziening » aanspraak heeft? » (I. I. II. 48.) Deze drie vragen zoude ik mij alsdan ter beantwoording voorleggen. Thans bepaal ik mij bij eene bloote vermelding.

Meer te antwoorden acht ik thans niet noodig; genoeg zij het

dat ik mijne denkwijze heb te kennen gegeven, genoeg zij het dat de Minister te kennen gegeven heeft dat hij wil, en ik, wat ik wil. Hij wil vrijheid, ik wil ze ook, ofschoon wij omtrent den aard dier vrijheid verschillen.

Ik hoop dat ik mij bedrieg, wanneer ik meen dat de wet de naar mijn oordeel ware vrijheid niet geeft, en dat de ondervinding mijne bezwaren niet zal bevestigen. Ik zal mij integendeel verheugen, indien mijne bezwaren door de ondervinding worden opgelost, of indien zij mogten medewerken, om hetgeen ik vrees, te doen overwegen en de redenen daarvan weg te nemen.

De heer *van Goltstein*: Het onderwerp, dat thans behandeld wordt, is gewigtig genoeg om nog eene enkele beschouwing in het midden te brengen. Het geldt hier toch de vraag over de centralisatie, over onttrekking aan de plaatselijke besturen, van hetgeen aan hunne beslissing moet worden overgelaten; om de beslissing hierover aan het algemeen bestuur op te dragen.

Ik wensch dit vraagpunt niet te behandelen, door mij in bespiegelingen en beschouwingen over dit onderwerp te verdiepen, maar ik wensch den Minister met een enkel woord te beantwoorden, door het oog te slaan op hetgeen de Grondwet te dien aanzien heeft voorgeschreven. Ik zal den heer Minister niet volgen in zijne vergelijking tusschen den toestand der gemeenten, gelijk die vroeger was en tegenwoordig bestaat; tusschen de gemeenten ontoegankelijk voor de wet en het algemeen belang en de gemeenten volgens de beginsels der Grondwet ingerigt.

Ik heb reeds vroeger opgemerkt dat in die voormalige gesteldheid der gemeenten gebreken waren ingeslopen, die tot derzelver hervorming geleid hebben, dat zij, niet tevreden eene volledige zelfstandigheid te genieten, zich veroorloofden inbreuk te maken op het grondgebied, dat aan het algemeen bestuur moest voorbehouden worden en dat de invloed der gemeente op haar bestuur, die het levensbeginsel uitmaakt, niet bij haar werd bespeurd.

Ik zal evenmin eene vergelijking instellen tusschen de gemeenten, zoo als zij zich onder de tegenwoordige Grondwet bevinden, en de gemeenten zoo als zij zich onder de vroegere Grondwet bevonden, want ik moet het erkennen, onder die vroegere Grondwet was geen stelsel van vertegenwoordiging gevestigd in de steden, en er was geene vertegenwoordiging hoegenaamd voorhanden in de plattelandsgemeenten, zoodat noodwendig het opperbestuur zich de regeling der inwendige belangen der gemeenten aan moest trekken, omdat zij den waarborg niet genoten van den invloed van de gemeenteleden zelve. Al mogt men dan zeggen dat, volgens de tegenwoordige voordragt, veel meer is overgelaten aan de vrije regeling van het gemeentebestuur dan te voren, daaruit zal toch geen besluit kunnen worden opgemaakt, dat de tegenwoordige inrigting inderdaad beantwoordt aan hetgeen de Grondwet verlangt. Bepalen wij ons enkel bij de beschouwing van hetgeen te dien aanzien in de Grondwet staat geschreven. Art. 140 zegt het dat de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeenten aan het gemeentebestuur wordt overgelaten, met dat voorbehoud echter, dat de besluiten van de gemeentebesturen zijn onderworpen aan schorsing en vernietiging van de zijde van het hoofdbestuur, indien zij zich tegen de wetten of tegen het algemeen belang aankanten. Wij zien reeds dadelijk daarin dat er een groot verschil heerscht tusschen de bepalingen van de tegenwoordige Grondwet en die, welke in de vroegere werden aangetroffen, toen die regeling en dat bestuur werden overgelaten aan den gemeenteraad, overeenkomstig de reglementen, zoodat het van de reglementen afhankelijk was hoeverre zich die regeling en dat bestuur zouden uitstrekken.

De regeling en het bestuur van de huishoudelijke belangen behooren thans aan de gemeentebesturen zonder eenige beperking door de wet toe te laten, en te regt, want dit vloeit als van zelf voort uit het vertegenwoordigingsstelsel, dat nu voor het eerst is bevestigd. De gemeenteleden worden geroepen ten einde zelve de verzorging van de huishoudelijke belangen der gemeenten op zich te nemen, zonder deswege eenigermate aan eenig hooger bestuur verantwoordelijk te zijn; maar ook daarover behoort alleen de gemeente zelve te beslissen, en door middel van het onderwerpen der leden van het gemeentebestuur aan eene herkiezing, zal de behoorlijke verzorging der gemeentebelangen worden verzekerd. Vrij moeten dus de gemeentebesturen zich kunnen bewegen in de regeling der huishoudelijke belangen, en het besluit hetwelk deswege wordt genomen, kan alleen worden onderworpen aan eene vernietiging en schorsing van de zijde van het opperbestuur, indien in zoodanig besluit het algemeen belang is miskend of de wet overtreden is. En nu is de vraag, of men in het tegenwoordige voorstel inderdaad dat

voorschrift der Grondwet behoorlijk heeft in acht genomen? Heeft men begrepen dat geene inmenging van het opperbestuur in de regeling der huishoudelijke belangen kan te pas komen, maar dat het opperbestuur dan alleen kan tusschen beide treden, wanneer in de vastgestelde verordening, het algemeen belang miskend of de wetten geschonden worden? Verder behoeft het opperbestuur geen toezigt uit te oefenen, want de voorzitter van den gemeenteraad wordt door den Koning benoemd, en hij zal dien ten gevolge zorg dragen, dat, indien eene voorziening is tot stand gekomen, waarbij het algemeen belang of de wet betrokken is, de tusschenkomst van het opperbestuur ingeroepen worde, ten einde tot eene vernietiging of schorsing van die verordening te kunnen overgaan. Maar heeft men dit in de voordragt voldoende gekeurd? In geenen deele. Men zie slechts art. 59. Daar geldt het de regeling van een huishoudelijk belang der gemeente, de bepaling van een jaarmarkt of markttag. Daaromtrent kan geene verordening plaats hebben dan na voorafgaande goedkeuring van het gewestelijk bestuur. Ziedaar hoe men verder is gegaan dan de Grondwet veroorloofde. Bij het verlenen eener sanctie van eene gemeente-verordening wanneer er straf moet worden bepaald op de overtreding van eene verordening der gemeente, dan is het volgens dit ontwerp ook niet voldoende dat die verordening aan schorsing of vernietiging worde onderworpen; maar vooraf moet de goedkeuring worden ingeroepen alvorens die verordening kan worden uitgevaardigd en eene verbindende kracht erlangen. Wanneer de goedkeuring wordt onthouden door de Gedeputeerde Staten, dan moet blijkens deze voordragt de beslissing worden ingeroepen van het opperbestuur, alvorens in der daad die verordening die van het gemeentebestuur moet uitgaan, in het leven kan treden. Ziedaar, Mijne Heeren, met een paar voorbeelden, duidelijk betoogd hoezeer het denkbeeld om te onttrekken aan de gemeentebesturen hetgeen door de Grondwet aan hunne beslissing is overgelaten, in deze voordragt doorstraalt. En wanneer ik nu verder vraag, of het inderdaad den gemeenteraad vrijgelaten is om als vertegenwoordigend ligchaam van de gemeente te handelen, dan stuit ik al dadelijk op die bepaling, dat, ten aanzien van de toelating van de leden, de beslissing wordt overgelaten aan de Gedeputeerde Staten.

Ik vraag of het niet een essentieel attribuut is van elke vertegenwoordigende vergadering, dat zij zelve oordeel velle over de toelating of afwijzing van hunne medeleden? Moet het ook aan die vergadering niet worden overgelaten, om de inrigting van hare werkzaamheden te regelen? Wat beteekent het dan, dat het Reglement van Orde moet worden medegedeeld aan de Gedeputeerde Staten? Is het een uitvloeisel van de magt aan het Bestuur toegekend, dat het de inlichtingen kan inroepen van degenen, die aan hetzelfde ondergeschikt zijn, — dat het een onderzoek kan instellen, ten einde inlichtingen te vorderen over datgene, waarover het zelf eene beslissing moet nemen; en waarom treedt de voordragt in de regeling van alle die punten, die buiten het gebied der wet zijn gelegen, zoo niet, omdat zij de zelfstandige werking der gemeentebesturen niet eerbiedigt? Maar het hoofdpunt, waarop het hier eigenlijk aankomt, is dit, dat het noodwendig behoort tot de regeling van de inwendige huishouding, dat de uitgaven kunnen worden bepaald, die tot het voeren van die huishouding worden vereischt. Wat zou men zeggen van eene toekening van die regeling aan het gemeentebestuur en eene onthouding van de magt, om de noodige uitgaven daarvoor te kunnen bepalen? En echter niet anders wordt in deze voordragt gelezen, want de wet geeft de uitgaven bepaaldelijk op, die op de begroting moeten worden gebragt: en die uitgaven zijn geene zoodanige uitgaven waarbij het algemeen belang is betrokken; het zijn bloot plaatselijke uitgaven. Het geldt hier de beloning der leden van den gemeenteraad, de bekostiging van het gemeentebestuur; het geldt de zorg voor de gemeentewegen, straten, vaarten en wat dies meer zij, als zoodvele plaatselijke uitgaven, welke gevorderd worden voor de huishouding der gemeente. En wat zal van zoodanige bepaling het gevolg zijn? Dat indien Gedeputeerde Staten weigeren de begroting aan te nemen en daarover geschil ontstaat tusschen gemeente- en gewestelijk bestuur, het hoofdbestuur beslist, en dien ten gevolge de andere plaatselijke uitgaven moeten verdwijnen zoo de middelen daartoe niet toereikend zijn, ten einde die uitgaven te handhaven, die de goedkeuring hebben mogen verwerven van de Regering. Nu zegge men nog vrijelijk, dat het voorschrift van de Grondwet is geëerbiedigd, dat de regeling en besturing van het huishoudelijke aan het gemeentebestuur is overgelaten, terwijl men het de middelen onthoudt om dat bestuur te voeren.

Ik geloof, dat deze enkele trekken voldoende zijn, om het

voorstel behoorlijk te kenschetsen en te bewijzen, dat daarin eene centralisatie-zucht doorstraalt die in strijd is met de Grondwet; en wanneer ik nu wilde komen op het punt van de uniformiteit, van die gelijkstelling van alle gemeenten en van hetzelfde soort bestuur voor elke, dan zou de aanmerking te pas komen dat alleen voor groote gemeenten van veelomvattend en ingewikkeld bestuur, waar bijv. vele werkzaamheden worden verrigt, een belangrijk besturend personeel noodig is. Wanneer het denkbeeld wordt aangenomen door de wetgevende magt, om tot eene vereeniging van kleine gemeenten bij groote gemeenten over te gaan, en dat vervolgens die groote gemeenten worden geplaatst onder het direct bestuur der hooge Regering, dan geloof ik wel dat het denkbeeld van centralisatie tot volkomenheid zal zijn gebragt. Neen, die gemeenten, hoe klein ook, hebben regt om gehandhaafd te worden, want men vergete het niet, indien men in de Grondwet heeft geschreven het regt van vereeniging, ten zinde het voor de toekomst zou kunnen worden uitgeoefend, mogt ook wel eenige eerbied gevoeld worden voor dat regt zoo als het vroeger is uitgeoefend. Die gemeenten hebben den grondslag opgeleverd van den Staat en zij hebben uit dien hoofde een eerbiedwaardig voorkomen; en wanneer wij toestemmen in eene vereeniging van die verschillende gemeenten tot eene enkele, zullen wij weldra ontwaren dat daardoor de vertegenwoordiging in haar beginsel is gekrenkt. Want elke gemeente bezit hare eigenaardigheden en bijzondere geaardheid en gewoonten en ieder stelt een hoog belang in den welstand der gemeente, tot welke hij en zijne voorouders hebben behoord. Indien nu die gemeenten verdwijnen, en ondergemengd worden, dan verdwijnt ook die belangstelling, dan is de openbare geest uitgedoofd. Neen, men eerbiedige de zelfstandigheid van die gemeenten en men vergunne aan de gemeenten een bestuur, dat inderdaad de gemeenten vertegenwoordigt, dat vrij zij in de zorg voor de belangen der gemeente en niet in die zorg kan worden gestremd en tegengewerkt door het hooge bestuur.

Ziedaar de bedenkingen, die bij mij zijn opgerez en tot welker nadere ontwikkeling ik gemeend heb deze weinige oogenblikken te moeten besteden.

De heer van Lynden: Ik wensch een enkel woord in het midden te brengen, in antwoord op hetgeen de Minister tegen mij heeft aangevoerd. Ik wil zoo kort mogelijk daarop antwoorden.

De Minister, ik moet het erkennen, heeft over het algemeen met juistheid en scherpzinnigheid op de gemaakte bedenkingen geantwoord. Hij heeft wellicht velen overreed, en daaronder in de eerste plaats degenen die reeds voor dat hij sprak, van zijn gevoelen waren; er zijn anderen die minder gelukkig zijn, waaronder ik behoor; maar aan mij heeft hij toch de gelegenheid gegeven om zijne redenen aan het ontwerp nader ter toetse te brengen. Hij heeft in de eerste plaats mijn bezwaar, geput uit art. 121 van het ontwerp, onaannemelijk verklaard. Ik had namelijk uit dat artikel het bewijs geput, dat men de zelfstandigheid van de gemeenten tegen de bedoeling der Grondwet had aangerand. De Minister zegt: »zoo de Grondwet de zelfstandigheid der gemeenten wil, dan wil zij alleen de huishoudelijke zelfstandigheid.» Maar ik vraag aan iedereen, of dat artikel, zoo als het gesteld is, niet belet dat gemeenten eene of meerdere zaken of belangen van gemeenschappelijken aard kunnen regelen dan onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, en of men, bij de algemeenheid der bewoordingen, daaronder ook niet zou kunnen brengen zaken, die tot het huishoudelijk bestuur behooren. Ik ben bevreesd voor de daaraan mogelijk te geven uitlegging, en daarom wensch ik van den Minister te vernemen, of men tegen eene uitlegging van die soort zou gewaarborgd zijn?

Ik wil niet spreken over de jaarmarkten, die ook een onderwerp van antwoord hebben uitgemaakt. De zaak is van minder belang, maar ik zie toch niet in hoe de afschaffing van eene jaarmarkt eene zaak is waartoe de goedkeuring van het hooger bestuur gevraagd moet worden. Ik geef toe, dat wijziging en invoering van die markten in verband kan staan met het algemeen belang, maar ik zie niet in, dat de afschaffing de goedkeuring van hooger bestuur zou behoeven.

Ten derde heeft de Minister mijn bezwaar over de uitvoering van het bepaalde in art. 150 doen voorkomen als een verwijt aan de Grondwet, voornamelijk omdat de Koning, volgens art. 133, dat ook toepasselijk is verklaard op de gemeenten, het regt heeft tot schorsing of vernietiging van besluiten en verordeningen.

De Minister zal zich herinneren dat in de vroegere redactie stond: *verordeningen en beschikkingen*, en dat dit laatste woord is weggevallen op de aanmerking van deze Kamer dat de Grondwet alleen sprak van *verordeningen*. Maar nu heeft de Regering aan het woord *verordeningen* eene uitlegging gegeven, in mijn oog eene uitbreiding, die strijdig is met de bepaling van art. 133, waarbij alleen besluiten

en verordeningen worden onderworpen aan de schorsing des Konings. Nu heeft de Regering in de memorie van antwoord gezegd: » in beperkten zin kan verordening worden opgevat voor keur, reglement, plaatselijke wet; maar, in ruimen zin duidt dat woord aan alles wat verordend is, wat op eenigerlei wijze voor enkelen of voor het algemeen door reglement, door beschikking verstaan wordt. Wij hebben het gisteren gehoord: onbepaaldere uitdrukking zal men moeilijk vinden. Ik blijf derhalve beweren dat de uitbreiding aan het woord *verordening* door de Regering gegeven, is in strijd met de Grondwet.

Het grootste verwijt heeft de Minister voor mij tot het laatst bewaard: hij heeft mij in staat van openbaren oorlog met de Grondwet verklaard, en gezegd dat de spreker uit Nijmegen gezegd had, dat in het algemeen geene vereeniging van gemeenten kon plaats hebben dan met verkrachting van het eigendomsregt. Dat heeft de spreker uit Nijmegen niet gezegd; maar hij heeft gezegd, en hij zegt dat nog, dat *volgens de voorgedragen bepalingen* er geen vereeniging van gemeenten zal kunnen plaats vinden dan met verkrachting van het eigendomsregt; want in art. 130 wordt als eene van de voorwaarden eener vereeniging opgegeven dat wanneer eene gemeente vereenigd wordt, de baten en de lasten komen ten voordeele van de vereeniging. De gemeente die dus bezittingen heeft, wordt genoodzaakt die af te staan aan de vereeniging, zij verliest dus een gedeelte van hare regten. Ik geloof dat men zeer goed aan de bepalingen van de Grondwet, indien dit onderwerp ter sprake kwam, uitvoering zou kunnen geven, door eene vereeniging van gemeenten voor te stellen waarin dat bezwaar niet gelegen is; indien men, namelijk, aannam dat de baten en lasten bleven bij die gemeente welke ze had aangebragt, met andere woorden, dat er geen gemeenschap van goederen plaats had. Indien men dat omtrent de vereeniging van gemeenten konde bepalen, zoo als dit in Gelderland bij de vereeniging van groote en kleine polderdistricten plaats vindt, dan zou aan dat bezwaar volkomen zijn te gemoet gekomen. Ik hoop dat ik na deze opheldering mij in de oogen van den Minister zal hebben gerehabiliteerd, en weër op voet van vrede met de Grondwet zal kunnen staan.

De heer **Groen van Prinsterer**. [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.*]

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**. [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld. III.*]

Daar niemand meer het woord verlangt worden de algemeene beraadslagingen over het ontwerp gesloten verklaard.

De algemeene beraadslagingen over de Eerste Afdeling: *Van de samenstelling en inrigting der gemeentebesturen* en over Titel I, *Algemeene bepalingen*, worden achtereenvolgens geopend.

Niemand vraagt daarover het woord.

De beraadslagingen worden geopend over *artikel 1*.

De heer **van Goltstein**: Mijne Heeren! Over dit artikel komt eene bedenking voor in het verslag, welke mij toeschijnt niet van belang ontbloom te zijn, omdat het eene bedenking is in betrekking tot de grondwettigheid dezer bepaling. Bij dit 1ste artikel namelijk is het bestuur der gemeente opgedragen aan eenen raad, met burgemeester en wethouders. Wanneer wij daarmede vergelijken de inrigting van het bestuur, zoo als het bepaald is bij de Grondwet, zien wij dat daarbij slechts wordt gesproken van een bestuur, door de gemeenteleden benoemd, en een voorzitter, door den Koning aangesteld. Hieruit ontwaren wij als van zelf, dat bij de wet eene inrigting moet worden daargesteld, die bij de Grondwet wordt omschreven; en wanneer wij deze bepaling der Grondwet verder nagaan, dan worden wij al meer en meer overtuigd van de moeilijkheid om de voorgestelde inrigting van het gemeentebestuur te rijmen met het voorschrift dezer wet. Het bestuur toch wordt daarbij opgedragen aan den raad der gemeente; deze wordt gekozen door de gemeenteleden, ten einde de belangen der gemeente te verzorgen. De voorzitter van dien raad is daarentegen een uitvoeisel van de uitvoerende magt en maakt als zoodanig geen deel uit van de vertegenwoordiging der gemeente. Als zoodanig is hij dan ook uitgesloten van alle medewerking aan de besluiten van het gemeentebestuur. Zoodra de burgemeester niet tevens is lid van den raad, kan hij geen deelnemen aan de besluiten van den raad, maar kan hij daarover een advies uitbrengen. Daardoor worden wij als van zelf oplettend gemaakt op de verschillende verhouding, die bestaat ten aanzien van het voorzitterschap en het lidmaatschap van den raad tot de uitvoerende magt en de gemeente. Nu laat zich wel gevoelen, dat de raad eenigen uit zijn

midden kan magtigen, ten einde het gezag over te nemen, dat bij den raad zelven berust: maar bij kan toch nimmer dien man, die vreemd is aan de uitoefening van dat gezag, daarmede belasten, evenmin als de leden van den raad, die de vertegenwoordigers der gemeente zijn, met de uitoefening van een gedeelte der uitvoerende magt kunnen worden belast. Wij zien dus dat eigenlijk de burgemeester niet gelijktijdig met de wethouders kan overgaan tot de uitoefening van het gezag, hetwelk aan den raad is opgedragen.

Van eene andere zijde komt het mij voor dat de burgemeester alleen voor de uitvoering der wetten moet zorgen, en ten dien aanzien kunnen de leden van den Raad hem hunne medewerking niet verleenen, omdat zij het uitvoeisel zijn van de gemeente zelve. Wanneer wij hier dus gevestigd zien in dit ontwerp, een collegie bestaande uit burgemeester en gemeenteraden, dan zien wij dat er is een collegie hetwelk bestaat uit personen die verschillende betrekkingen op zich genomen hebben, waarvan een gedeelte belast is met de zorg der belangen van het algemeen bestuur, en een gedeelte met de zorg der belangen van het plaatselijk bestuur, zoodat een gedeelte niet kan medewerken tot het maken van verordeningen in het belang der gemeente, en een ander gedeelte niet kan medewerken tot de uitvoering der verordeningen in 't belang van het algemeen. Wij moeten hieruit het besluit ontleenen, dat inderdaad de Grondwet ten dezen opzichte geheel en al moet worden opgevolgd, en dat het bestuur moet blijven bij den raad met den voorzitter aan het hoofd geplaatst. Men heeft hiertegen wel eenige bedenkingen gemaakt, en ik heb nog heden hooren aanvoeren van de zijde van den Minister van Binnenlandsche Zaken, dat het dan toch wel zonderling was dat eene zoodanige inrigting inderdaad plaats heeft, dat in de steden worden aangetroffen burgemeester en wethouders, en in de gemeenten ten platten lande burgemeester en assessoren, terwijl toch de vorige Grondwet spreekt van een bestuur uit den gemeenteraad bestaande. Maar men lette wel op welk onderscheid er te dien aanzien bestaat. Bij die vorige Grondwet werd gezegd, dat de plaatselijke besturen de vrije beschikking hebben over hunne huishoudelijke belangen, overeenkomstig de reglementen, zoodat men zich had voorbehouden om zoodanige inrigting daar te stellen, als men gepast zou oordeelen bij die reglementen, terwijl dat voorbehoud nu in de Grondwet niet is opgenomen. Men beseffe daarbij ook wel, dat thans het vertegenwoordigingsstelsel in zijn volle kracht wordt gevestigd, terwijl het vroeger slechts gebrekkig in de steden bestond en in geenen deele ten platten lande; zoodat het moeilijk was om te dien aanzien eene inrigting van bestuur daar te stellen, welke ten volle strookte met het denkbeeld van het vertegenwoordigingsstelsel; terwijl deze vertegenwoordiging op de grondslagen der wet in de steden en in de plattelandsgemeenten moet daargesteld worden, zoodat het thans niet meer mogelijk is zoodanige inbreuk op het vertegenwoordigingsstelsel te maken. Nu moet de vertegenwoordiging der gemeenten eene waarheid worden; nu moet de raad, het vertegenwoordigend ligchaam der gemeente, geheel de zorg der gemeente op zich nemen. Men ontwaart nu in deze voordragt eene miskenning van het vertegenwoordigingsstelsel, en van de andere zijde ontwaart men eene inbreuk op het uitvoerend bewind, want terwijl de burgemeester, als vertegenwoordiger van dat bewind, alleen belast moet zijn met de uitvoering der wetten en algemeene verordeningen, wordt hij hier geplaatst in een collegie waarin zich twee of meer leden bevinden, die gemagtigd zijn door het gemeentebestuur, en die met hem moeten overleggen en met hem medewerken tot het uitvoeren van de algemeene wetten. Hierdoor wordt inderdaad inbreuk gemaakt op de uitvoerende magt, en hierdoor wordt miskend het beginsel der verantwoordelijkheid.

De burgemeester is als zoodanig de zaakgelastigde van het hoofd van het binnenlandsch bestuur, en de daden die hij verrigt op last en uit naam van het binnenlandsch bestuur, moeten ter verantwoording van dat hoofd komen. Maar hoe zal het nu mogelijk zijn om dat beginsel te handhaven, indien die zaakgelastigde, die vertegenwoordiger van het hoofd van het binnenlandsch bestuur niet geheel vrij is in de uitvoering der wetten, maar ten dien aanzien gebonden is aan hetgeen hem wordt opgelegd door eenige leden van het gemeentebestuur?

Ik voor mij kan hierin niet anders zien dan eene miskenning van de grondwettige bepaling, en het is uit dien hoofde dat ik mij gedrongen vind een amendement op art. 1 voor te stellen, hetwelk luidt:

» Het bestuur van elke gemeente bestaat uit een raad en een burgemeester.»

Dit amendement wordt, als niet genoegzaam ondersteund, niet in beraadslaging gebragt.

De heer **Sloet tot Oldhuis**: Het was mijn plan geweest het voorstel van het geachte lid uit Utrecht (den heer van Goltstein) te ondersteunen. Daar mij hiertoe, bij gebrek aan de noodige ondersteuning van het amendement, alsnu de gelegenheid benomen is,

acht ik mij toch verplicht u, *Mijne Heeren*, mijne denkwijze over art. 1 mede te deelen. Ik kan niet denken dat de grondwetgever, bij het bestaan en bij de langdurige werking van het collegie van wethouders en assessoren, dit geheel en al over het hoofd gezien en vergeten zou hebben bij de daarstelling van het artikel der Grondwet waarbij het gemeentebestuur wordt opgedragen aan een raad en aan een voorzitter. Ik wil hier, vooral bij de weinige ondersteuning die het amendement gevonden heeft, in geen ontwikkeling treden van mijne zienswijze over het al of niet nuttige dier instelling; mijne waarneming, die welligt van die van anderen verschilt, komt daarop neer, dat een achteloos, werkeloos burgemeester door geen collegie van wethouders en assessoren tot zijn plicht kan worden gebracht, en dat omgekeerd wethouders en assessoren een ijverig bekwaam burgemeester dikwijls belemmeren in zijn werkring. Maar mijn voornaamste bezwaar tegen dit artikel ontleen ik uit de Grondwet, vooreerst omdat, zoo als ik zeide, ik niet gelooven kan dat de grondwetgever die instelling geheel en al zou vergeten hebben; het zwijgen daarvan in de Grondwet zelve is bij mij, zoo al geen volledig bewijs, dan toch een sterk vermoeden, dat de grondwetgever geen wethouders meer wilde hebben.

Ik kan niet toegeven wat de Minister in zijne memorie van beantwoording heeft gezegd, dat art. 138 ons zou veroorloven om wederom wethouders in te voeren. Daar staat voorgeschreven: » De zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen wordt aan de wet overgelaten », maar er staat ten slotte: » met inachtneming van de voorwaarden in de volgende artikelen vervat ». Nu lees ik in het daaropvolgende art. 139: » Aan het hoofd der gemeente staat een raad; de voorzitter wordt door den Koning buiten den raad benoemd ». De Grondwet kent dus niets anders dan een raad en een voorzitter. Wil men nu de bepaling maken om aan commissien, die men dan des noods wethouders zou kunnen noemen, tijdelijk eenige werkzaamheden van den voorzitter te delegeren, daarmede zou ik vrede kunnen hebben; maar de wethouders worden hier als eene derde magt tusschen den raad en den voorzitter geschoven. De wethouders worden genoemd een collegie, en zijn inderdaad een zelfstandig collegie. De magt, die volgens de Grondwet alleen aan den voorzitter en den raad toekomt, wordt nu in drie gedeelten gesplitst, en een gedeelte daarvan aan wethouders toegekend. Dit is, dunkt mij, eene geheele verkrachting van art. 139 van de Grondwet.

Voor mij, *Mijne Heeren*, gij zult uit mijne algemeene beschouwingen bemerkt hebben, dat ik deze wet zeer genegen ben, dat ik deze wet beschouw als eene heilzame vrucht der nieuwe grondwets-herziening; dat ik mij voorstel dat zij een nieuw gemeenteleven zal doen ontwaken. Ik geloof dat in den toestand, waarin wij thans verkeerden, niet ontkend kan worden dat er partijen in den Staat zijn. Uit een hooger staatkundig oogpunt mogen wij met *eigen inzichten* breken, staat het misschien vrij over sommige bezwaren heen te stappen, maar hier geldt het bij mij een grondwettig bezwaar, het geldt hier den eed dien ik op de Grondwet heb afgelegd, en die eed gaat boven alle politieke beschouwingen. Daarom zal ik, tenzij men mij uit de Grondwet zelve van dwaling overtuigt, tegen dit artikel stemmen.

De heer *Godefroi*: Ik wenschte, naar aanleiding van hetgeen door den voorgaanden spreker gezegd is, eene enkele opmerking mede te deelen uit de geschiedenis der Grondwet geput, tot geruststelling van dien spreker, wanneer hij meent dat door de aanneming van dit artikel, voor zooverre daarbij de instelling der wethouders behouden blijft, de Grondwet zou geschonden worden. De geachte spreker uit Zwolle is van oordeel dat de grondwetgever, bij het ontwerpen van artt. 138 en volgende, de instelling van wethouders en assessoren zou hebben doen vervallen. Raadplegen wij nu de geschiedenis van die artikelen, dan leert ons de memorie van toelichting, die ten geleide strekte van het wets-ontwerp, hetwelk het tegenwoordig art. 138 en volgende bevatte, dat de grondwetgever wel degelijk aan die instelling van wethouders en assessoren gedacht heeft, maar daaromtrent in de Grondwet niets heeft willen beslissen, en de beoordeeling van de vraag of die instelling al dan niet moest blijven bestaan, aan den gewonen wetgever heeft willen overlaten.

Aan de wet (zoo lezen wij in die memorie) in het eerste dezer beide nieuwe artikelen (artt. 138 en 139) vermeld, is het overgelaten te bepalen:

1°. of aan dat hoofd van het gemeentebestuur voor de uitvoering der wetten, Koninklijke besluiten en bevelen en van de besluiten van den Raad, al dan niet wethouders zullen worden toegevoegd;

2°. en of deze voorzitter, buiten den Raad gekozen, en dus geen lid van den Raad zijnde, in geen geval, dan wel in ieder geval, of ook maar in sommige gevallen, en dan in welke, stem in den Raad zal hebben. In zijne vergaderingen met de wethouders en assessoren, zoo hem die worden toegevoegd, zal hem uit den aard der zaak geene stem kunnen worden ontzegd.

Het is dus, naar mijn inzien, uit de geschiedenis van de Grond-

wet duidelijk, dat de grondwetgever er verre van af was de bestaande instelling van wethouders en assessoren te hebben willen afschaffen.

Ik zal mij niet begeven in het onderzoek van de doelmatigheid en nuttigheid der instelling; ik wil mij alleen tot dit weinige bepalen, ten betooge dat art. 1 dezer wets-voordragt niets inhoudt, wat strijdig is met de Grondwet.

Daar niemand meer het woord verlangt worden de beraadslagingen over art. 1 gesloten.

Dit artikel, in stemming gebragt, wordt met 61 tegen 4 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Goltstein, Sloet tot Oldhuis, van Nispen van Sevenaer en Provó Kluit.

De *Voorzitter*: Ik meen de Vergadering, tot vermindering van noodeloos oponthoud bij onze beraadslaging, een voorstel te moeten doen. Sedert elk artikel van een wets-ontwerp afzonderlijk in beraadslaging wordt gebragt, is het gebruikelijk geworden voor elk artikel drie formulieren te gebruiken. Hierdoor zou ik bij de behandeling van dit wets-ontwerp twaalf honderd formules moeten uitspreken; even zooveel bij de behandeling van de wets-ontwerpen houdende bepalingen ten aanzien van de bevordering en het ontslag der officieren van de land- en zeemagt, hetgeen alleen voor die beide wets-ontwerpen verscheiden uren zou vereischen. Ik stel daarom voor, mij eenvoudig te bepalen om het nummer van elk artikel voor te lezen, en wanneer niemand het woord vraagt, of te kennen geeft dat hij over dat artikel eene hoofdelijke stemming verlangt, mij te bepalen tot het doen vallen van den hamer, als bewijs van aanneming van het artikel door de Vergadering.

Dienovereenkomstig wordt door de Vergadering besloten.

Art. 2 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De beraadslagingen worden geopend over artikel 3.

Op dit artikel heeft de heer *de Fremery* een amendement voorgesteld, dat gedrukt aan de leden is rondgedeeld en strekt om de 1ste alinea van dit artikel te doen luiden als volgt:

» Dezelfde persoon kan zijn burgemeester of secretaris, of ontvanger van meer dan ééne gemeente, mits de gemeenten aan elkander grenzen en haar gezamenlijk zielental 10,000 niet overtreffe. »

De heer *de Fremery* bekomt tot ondersteuning van dit amendement het woord en zegt:

Ik heb voorgesteld eenige woorden uit dit artikel te doen wegvallen, omdat ik meen, dat die woorden eene wettelijke beperking van de magt van het Gouvernement behelzen, die bij ons onnoodig en schadelijk zouden kunnen zijn. Door die beperking wordt het Gouvernement buiten de mogelijkheid gesteld om ook daar, waar het zou strekken ten nutte van het algemeen, een persoon tot burgemeester te benoemen of de benoeming goed te keuren tot secretaris van iemand, die reeds burgemeester of secretaris of ontvanger is, wanneer eene der gemeenten meer dan 5000 zielen bevat. De invloed van het Gouvernement werkt op alle benoemingen. Voor den burgemeester spreekt het van zelf; voor den secretaris is bij art. 2 voorzien, indien hij te gelijk burgemeester is; en wat aangaat den ontvanger, de bepalingen van art. 74 zijn bij art. 109 ook op hem toepasselijk verklaard.

Zoodra dus tot secretaris of ontvanger benoemd werd iemand die reeds burgemeester, secretaris of ontvanger eener andere gemeente is, kan hij de nieuwe benoeming niet aanvaarden, zonder de goedkeuring der Regering, of wel met onthelling van de verplichting om in de gemeente te wonen; het Gouvernement heeft dus volkomen magt, om eene keuze, die schadelijk voor het belang van eene of meerdere der gemeenten mogt geoordeeld worden, te beletten. Maar eene keus die voor aller belangen wenschelijk zou zijn, is volgens dit artikel onmogelijk zoodra eene der gemeenten meer dan 5000 zielen bevat.

De Minister heeft dezen morgen gezegd dat het moeilijk is eene grens te trekken, ter bepaling wat kleine en groote gemeenten zijn; hij heeft aangevoerd dat kleine gemeenten tot een zeer omslagtig beheer aanleiding kunnen geven; maar ik meen daarop te moeten aanmerken dat daarentegen het beheer eener groote gemeente zeer gemakkelijk kan zijn.

De moeilijkheid van het beheer hangt toch niet alleen af van de

grootte bevolking, maar nog meer van vele andere omstandigheden. Er kunnen bijv. in eene kleine gemeente zeer vele waterkeeringen zijn, waarvan het toezigt tot de bemoeijingen van het gemeentebestuur behoort; er kan eene groote armoede heerschen, de bezittingen der gemeenten kunnen bestaan uit gemeente-gronden, die het beheer moeilijk maken: dat alles kan zeer veel omslag te weeg brengen. Bij grootere gemeenten kan daarentegen alles samenloopen om het beheer zeer eenvoudig te doen zijn, zoodat aan den burgemeester of secretaris of ontvanger dier grootere gemeenten zeer gemakkelijk nog de waarneming van eene of meer dier betrekkingen in eene andere gemeente zou kunnen worden opgedragen.

Ik geloof dus dat er voldoende beperking wezen zal, wanneer er enkel in het artikel staat, dat het gezamenlijk zielental der gemeenten, waarin dezelfde persoon burgemeester of secretaris of ontvanger zal mogen zijn, 10,000 niet te boven zal gaan. Er zijn op dit oogenblik vele gemeenten in ons land, die eene grootere bevolking dan van 5000 zielen tellen, en waarvan de burgemeester, secretaris of ontvanger tevens is burgemeester of secretaris of ontvanger van eene andere gemeente. Alle zoodanige vereenigingen zouden bij aanneming van het door mij voorgestelde amendement niet behoeven opgeheven te worden.

Er zijn daarenboven vele gemeenten, waar het zielental bijna vijf duizend bedraagt, en waar aan denzelfden persoon de waarneming van eene of meer dier betrekkingen ook in eene andere gemeente is opgedragen: eene kleine toeneming der bevolking zal ook daar, bleef het artikel onveranderd, binnen kort aan die gelijktijdige waarneming, zoo wenschelijk in het belang van alle die gemeenten, een einde maken.

Het finantieel belang der gemeenten is altijd eene hoofdzaak. Daar, waar nu de burgemeester en secretaris tevens is burgemeester of secretaris van eene andere gemeente, zal zijn tractement in elke gemeente afzonderlijk minder behoeven te bedragen en hij zal toch ruimer kunnen bezoldigd zijn; men zal daardoor in de gelegenheid wezen iemand te kunnen aanstellen, die, hoe bekwaam ook, omdat hij geen fortuin bezit de betrekking in ééne enkele gemeente wegens te kleine bezoldiging niet op zich zou kunnen nemen.

Om al deze redenen geloof ik dus, dat het allezins wenschelijk zou wezen uit dit artikel de woorden, die ik in mijn amendement heb aangewezen, te doen wegvallen en het artikel alzoo veranderd aan te nemen.

Dit amendement wordt ondersteund door de heeren: van Hoëvell, Ypeij, Bachiene, Dommer van Poldersveldt, Jespers, Storm van 's Gravesande, van der Linden, Bots en Anemaet, en zal alzoo in beraadslaging worden gebracht.

De heer **van der Heyde**: Bij de overweging van het tegenwoordig voorstel van gemeentewet in de afdelingen, heb ik mij in mijne afdeling tegen het thans aan de orde zijnde artikel verklaard, en dewijl ik daaromtrent tot geene andere gedachte gekomen ben, en het artikel in het gewijzigd ontwerp behouden is zoo als het primitief werd voorgedragen, met de bijvoeging eener tweede zinsnede die in de hoofdzaak geene verandering brengt, zal ik de redenen doen kennen welke voor mij het artikel onaannemelijk maken.

Het is om de bepaling die onder anderen dit artikel bevat, dat dezelfde persoon burgemeester kan zijn van meer dan ééne gemeente, mits de bevolking van geene dier gemeenten 5000 zielen te boven ga, de gemeenten aan elkander grenzen en haar gezamenlijk zielental 10,000 niet overtreffe, dat ik mijne goedkeuring aan hetzelfde zal moeten onthouden.

Mijne bezwaren tegen deze aan het Gouvernement te verleenen bevoegdheid, om denzelfden persoon tot burgemeester over meer dan ééne gemeente te kunnen benoemen, zijn van verschillenden aard. In de eerste plaats is mij voorgekomen dat de bedoeling des Gouvernements is om zich in het benoemen der voorzitters van de gemeenteraden eene onbepaalde magt te verschaffen, zonder aan eenige hoegenaamde regelen onderworpen te zijn, waarin mij de artt. 61 en 71 nu; meer bevestigen; want naar de 2de zinsnede van art. 61 zal het geene noodzakelijkheid wezen dat de burgemeester zij ingezetenen der gemeente, en bij art. 74 is bepaald, dat hij van de verplichting om zijne vaste woonplaats binnen de gemeente of binnen eene der gemeenten te hebben, door den koning kan ontheven worden, bij welk een en ander het belang der gemeente wel op den voorgrond wordt gesteld, doch waaromtrent het Gouvernement zich ook de eindelijke beslissing voorbehoudt, zonder verplicht te zijn het door den Raad of de Gedeputeerde Staten uitgebragt advies te volgen.

Tot het geven van eene zoo onbegrensde magt wil ik niet medewerken, niet omdat ik vrees dat daarvan onder het tegenwoordig Gouvernement misbruik zal gemaakt worden; maar, vraag ik, waar is de waarborg voor de toekomst? Liggen de dispensaties, die weleer, zoo krachtens het 67ste artikel der vorige Grondwet, als krachtens het regt daartoe bij de reglementen op het bestuur der gemeenten gegeven, werden verleend, niet versch in het geheugen? Herinnert men zich niet meer, dat die dispensaties in het algemeen meer in het bijzonder belang van personen dan in het algemeen belang werden

gegeven, dat het algemeen belang dikwijls gekwetst werd? De terugkeer van zulk een staat van zaken kan gewis niet verlangd worden, en het beste middel om dien terugkeer te voorkomen is, dat de wetgever steeds indachtig zij, dat hem alleen, ingevolge de Grondwet, het regt van dispensatie toekomt en hij in het delegeren van hetzelfde uiterst omzigtig behoort te zijn.

De magt die het Gouvernement hier voor zich bedingen wil, beschouw ik zoo onbepaald, dat zij niet meer het natuurlijk gevolg van de 2de zinsnede van art. 139 der Grondwet schijnt te zijn; daàr wordt gezegd: de voorzitter wordt door den Koning ook buiten de leden van den Raad benoemd.

In welken zin is deze bepaling der Grondwet op te vatten? Naar mijne zienswijze in geenen anderen, dan dat de Voorzitter van den Raad, in den regel onder de leden van den Raad zal worden benoemd; de regel is niet geschreven als stilzwijgend in den aard der zaak liggende; het vermogen om van den regel af te wijken, kan echter soms noodzakelijk zijn; het moest uitgedrukt worden, de grondwetgever deed het, doch als het ware in het voorbijgaan en in zachte bewoordingen, tot meerdere bevestiging en algemeen-making van den regel.

En mag nu bij de wet, de samenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen regelende, de uitzondering met den regel nagenoeg op dezelfde lijn gesteld worden? Met andere woorden: laat de 2de zinsnede van art. 139 der Grondwet zooveel vrijheid, dat van een meerder of minder zielental eener gemeente kan afhankelijk zijn, dat de voorzitter van haren Raad in of buiten denzelve zal worden gekozen? Ik kan dit niet gelooven, wanneer hij, met afwijking van den regel, buiten den Raad wordt benoemd, moeten daarvoor andere redenen zijn, en in dat geval zoude het meer rationneel, meer vrijzinnig wezen de benoeming te doen uit de overige ingezetenen der gemeente, en de vrijheid niet zoover uit te strekken als wordt voorgesteld.

In het algemeen leveren wel alle gemeenten van eenig belang geschikte personen op om tot voorzitter van den Raad benoemd te worden, dit zoude niet meer betwijfeld worden indien de gouverneurs der provincien vroeger niet te veel van niet altoos onpartijdige rapporten waren uitgegaan en zich nauwer met de gemeenten hunner provincien hadden bekend gemaakt.

Men zal toch wel willen erkennen dat ten platten lande veel minder dan in eene stad in den persoon des burgemeesters wordt vereischt; hij, die misschien de honderdste, de duizendste niet is in de residentie, zoude wel de eerste in een aanzienlijk dorp kunnen zijn: Tel brille au second rang qui s'éclipse au premier.

In Noordbrabant hadden vroeger vele gemeenten, hoezeer onder een afzonderlijk bestuur, denzelfden persoon tot burgemeester; doch van lieverlede is daarvan teruggekomen, door de ondervinding die men heeft verkregen, dat de belangen van de gemeente, die den burgemeester niet in haar midden had, dikwijls werden verwaarloosd en aan die der gemeente, woonplaats des burgemeesters, opgeofferd.

Ik had gewenscht dat de meer liberale bepalingen ten deze van de Belgische gemeente-wet waren overgenomen.

Art. 2 van die wet houdt uitdrukkelijk, dat de burgemeester uit de raadsleden wordt benoemd, doch bij uitzondering wordt aan den Koning de magt gelaten om den burgemeester, op het overeenkomstig advies van de Gedeputeerde Staten, buiten den raad, uit de kiezers der gemeente, den ouderdom van 25 jaren bereikt hebbende, te benoemen.

Hetgeen de ondervinding bewezen heeft dat in België uitvoerbaar is, moet in ons land ook voor uitvoering vatbaar zijn. Eene soortgelijke bepaling in onze gemeente-wet, bij voorbeeld dat de burgemeester, zoo niet onder de leden van den raad, in allen geval uit de ingezetenen der gemeente zal benoemd worden, zou de algemeene goedkeuring wegdragen, omdat daardoor de vrees van eenmaal onder eene vreemde, niet aangename curatele gesteld te kunnen worden, waaraan thans de meeste gemeenten ten platten lande, door minder dan 5000 zielen te tellen, blootstaan, zoude weggenomen zijn.

Ten platten lande, in mijne provincie althans, is men in het algemeen met die burgemeesters, welke het zijn om daarbij een middel van bestaan te vinden of hunne andere betrekkingen te bevorderen, niet zeer ingenomen; daarom wordt het doel dat de Minister zich voorstelt, om het burgemeestersambt lucratief te maken, niet goedgekeurd; ook nu; om een andere reden, namelijk dat de steeds afzetbare van zijne betrekking afhankelijke burgemeester het zelfstandig karakter, dat een goed burger vader past, niet hebben kan.

Is de burgemeester, in de toepassing der wet op het regt van patent en der belasting op het personeel niet de natuurlijke verdediger zijner geadmistrateerden tegenover den fiscus? Zal hij het nog niet meer worden, in geval van aanneming van het voorgedragen ontwerp van wet tot heffing eener belasting op de renten enz.?

Men zegge niet, dat het Gouvernement door zulk eene bepaling in zijne vrije keus zoude belemmerd zijn, want daar de vrijheid blijft om uit een groot getal te kiezen, is, redelijk gesproken, de keus vrij en de belemmering niet aanwezig.

Hoe toch zoude met grond kunnen beweerd worden, dat de keus niet vrij is, wanaer men in de Grondwet leest, dat de benoeming

tot hooge betrekkingen, zoo als van een lid van den Hoogen Raad, uit eene opgave van slechts vijf personen, en van een lid van de Rekenkamer uit eene opgave van slechts drie personen gedaan wordt.

Mogt hier en daar eene gemeente worden aangetroffen, waar het moeilijk zoude zijn onder de ingezetenen een voor burgemeester geschikt persoon te vinden, dan nog zoude een legaal middel tot uitvoering overblijven, namelijk de vereeniging van eene zoo weinig belangrijke gemeente met eene andere gemeente, overeenkomstig art. 2 der Grondwet.

Overigens zullen groote inconvenienten het onvermijdelijk gevolg van de cumulatie zijn.

In den regel is ten platten lande de burgemeester ambtenaar van den burgerlijken stand; wie zal in de gemeente, welke geen burgemeester in haar midden heeft, met de functien van ambtenaar van den burgerlijken stand belast worden, zal het nogtans de niet in de gemeente wonende burgemeester kunnen zijn, om bij zijne komst in de gemeente, de acten in de registers door de partijen en getuigen in blanco geteekend, naar losse aantekeningen in te schrijven, of zal de comparitie van partijen en getuigen worden uitgesteld tot de komst van den burgemeester in de gemeente, misschien eenmaal in de week? Of zal aan een der leden van den raad de burgerlijke stand worden opgedragen? Deze opdracht zoude doen denken, dat de reden die de benoeming des burgemeesters buiten de leden van den raad kan wettigen, niet bestaat, omdat het tot ambtenaar van den burgerlijken stand benoemd lid daardoor het vermoeden voor zich verkrijgen moet van ook tot burgemeester geschikt te zijn. De burgerlijke stand is in mijn oog een der gewigtigste attributen van het gemeentebestuur; voor de behoorlijke waarneming wordt ook wel eenige instructie gevorderd en wel voornamelijk kennis der bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende dat onderwerp, die hij, welke gehouden wordt tot burgemeester niet geschikt te zijn, ook niet zal geacht worden te bezitten.

Of deelt men mijn gevoelen niet, dat het houden der registers van den burgerlijken stand eene voor de maatschappij zoo belangrijke zaak is; oordeelt men, dat deze taak, zonder gevaar, aan minkundigen, min geoefenden kan worden toevertrouwd?

Wie zal in dezelfde gemeente, elk oogenblik, de politie behoorlijk uitoefenen?

Wie zal behoorlijk optreden, wanneer de gemeenten met elkander in tegenstrijdig belang geraken, bijv. in geschillen over het onderstands-domicilium van behoeftigen die zich dagelijks opdoen, over het gebruik van gemeenschappelijke eigendommen, verdeling derzelve enz.? Het zal wel aan geene redelijke tegenspraak onderhevig zijn dat de gemeente, woonplaats des burgemeesters, waar hij ook wellicht lid van den raad en secretaris is, het best zal vertegenwoordigd worden en dat de andere gemeente als het ware voorgedeloos zal zijn en aan haar lot zal overgelaten blijven.

In materie van de nationale militie, kan ook de vereeniging van het burgemeestersambt over twee gemeenten, de bevoorregting van de eene gemeente boven de andere ten gevolge hebben. — Art. 21 der wet op de nationale militie beveelt de vereeniging van eene kleine gemeente met eene grootere gemeente, ten einde de levering van het jaarlijksch contingent te verzekeren. Datzelfde persoon, burgemeester van de twee gemeenten, zal in de beide gemeenten belast zijn met de mede-ondertekening en afgifte der attesten ter bekoming van vrijstelling benoodigd. Is dan het gevaar niet aanwezig dat de burgemeester in de gemeente zijner woonplaats zou kunnen worden geïnfluenceerd met betrekking tot de afgifte dier attesten, naar mate het belang van ingezetenen aldaar het zal vorderen en dat hij voor hen meerder genegenheid zoude kunnen hebben?

Tot wegneming van mijne bezwaren, heb ik het amendement voorgesteld en vermeen tot toelichting en regtvaardiging van hetzelfde genoeg gezegd te hebben. Eindelijk vlei ik mij dat de Minister zich met mijn amendement als niet in de groote beginselen van zijn voorstel ingrijpende, zal kunnen vereenigen.

Het amendement van den heer van der Heijde strekt om in den 1sten regel van art. 3 de woorden: *burgemeester*, of te doen wegvallen.

Dit amendement wordt ondersteund door de heeren: de Poorter, Westerhoff, Reinders, Zylker, Schiffer, van Nispen van Sevenaer, Provó Kluit, de Lom de Berg, van Doorn en van Hall, en zal alzoo in beraadslaging worden gebracht.

De heer **Storm van 's Gravesande**: Vreest niet, Mijne Heeren, dat ik op dit vergevorderde uur uwe aandacht nog lang zal bezig houden; ik wenschte slechts een enkel woord te zeggen ter ondersteuning van het amendement des heeren de Fremery. Het was bepaaldelijk mijn voornemen een amendement van gelijke strekking voor te stellen en ik had dit reeds op schrift gebracht, toen ik van den heer de Fremery vernam dat hij het zijne reeds had gedeponeerd ter griffie.

Ik zal ter ondersteuning bijbrengen de omstandigheden die zich in de provincie mijner inwoning voordoen. Daar bestaat op vele kleine plaatsen ten platten lande eene verdeling in twee gedeelten, die wel elk afzonderlijk eene gemeente daargestellen, maar eigenlijk één geheel uitmaken. Het is de verdeling in

stad en amt. *Stad* noemt men de kom van het dorp, *amt* het andere omliggende gedeelte. Vroeger waren er in die afzonderlijke gedeelten ook afzonderlijke burgemeesters; men achtte het echter voor eenige jaren, ter bezuiniging voor de gemeenten en om gemakkelijker geschikter personen te kunnen benoemen, door hun een beter tractement te geven, — noodzakelijk om stad en amt tot ééne gemeente te vereenigen. Dit leverde echter bewaar op, omdat de zoogenaamde *steden* meestal schulden hadden en de ambten niet of minder, zoodat dus eene volkomene vereeniging onmogelijk bleek; toen heeft men evenwel hetzelfde resultaat verkregen door dezelfde personen burgemeester te maken over de twee gedeelten; daardoor toch werd veler belang bevorderd, werden er mindere onkosten vereischt en konden er betere tractementen worden toegekend. Evenzoo werden er verschillende andere aan elkander grenzende gemeenten onder één zelfden burgemeester gebracht, hoezeer iedere gemeente *als zoodanig* bleef bestaan. Wanneer nu de wet, zoo als zij hier ligt, aangenomen wierd, zou daarvan het gevolg zijn, dat verscheidene dier tot stand gebrachte vereenigingen, die hoegenaamd geen bezwaar, maar integendeel zeer veel nut opleveren, weder zouden moeten worden ontbonden, omdat reeds nu verscheidene dier afzonderlijke deelen of gemeenten meer dan vijf duizend zielen tellen, of weldra zullen tellen.

Ik zal om het vergevorderd uur niet treden in eene wederlegging van al de bezwaren door den vorigen spreker (den heer van der Heijde) in het midden gebracht, maar ik bepaal mij tot de ondersteuning van het amendement des heeren de Fremery, omdat ik bij ontdekking weet hoe veel nut de door mij bedoelde vereenigingsmaatregel heeft te weeg gebracht; terwijl men nu door die altijd eenigzins willekeurige bepaling, dat de bevolking van geene der gemeenten 5000 zielen mag te boven gaan, die zeer goede irrigatië zoude moeten derven. Ik acht dus de verandering, door den heer de Fremery voorgesteld, allezins wenschelijk en nuttig.

De heer **van Nispen van Sevenaer**. [Deze redevoering zal later worden medegedeeld.]

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**. [Deze redevoering zal later worden medegedeeld. IV.]

Daar niemand meer het woord verlangt, worden de beraadslagingen gesloten.

Het amendement van den heer van der Heijde wordt het eerst aan eene stemming onderworpen en daarbij met 45 tegen 19 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: Hoffman, van der Heijde, Reinders, van Goltstein, van Hasselt, Baud, Dommer van Poldersveldt, van Nispen van Sevenaer, Schooneveld, L. D. Storm, van Wylick, Westerhoff, de Poorter, Gouverneur, van Akerlaken, de Limpens, Schiffer, de Lom de Berg en Zylker.

Bij deze en de volgende stemming was de heer Gevers van Endegeest afwezig.

Het amendement van den heer de Fremery wordt met 38 tegen 26 stemmen afgestemd.

Voor hebben gestemd de heeren: Ypeij, Huguenin, Dullert, Bots, de Moraaz, de Fremery, van Hoëvell, Lotsy, Godefroi, Storm van 's Gravesande, Mackay, Blussé, Jaspers, de Man, van Heiden Reinestein, van der Linden, Bachiene, van Goltstein, Ter Bruggen Hugenholtz, Sloet tot Oldhuis, van Zuijlen van Nyevelt, Schooneveld, Meussen, van Eck, Gouverneur en Metman.

Art. 3, gelijk het door de Regering is voorgesteld, wordt daarop in stemming gebracht en daarbij met 50 tegen 14 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Storm van 's Gravesande, de Man, Hoffman, van der Heijde, Reinders, van Goltstein, Sloet tot Oldhuis, Baud, van Nispen van Sevenaer, Westerhoff, de Poorter, Gouverneur, van Akerlaken en de Limpens.

Wegens het vergevorderde uur worden de beraadslagingen geschorst, en besloten die voort te zetten op morgen 14 Mei, des voormiddags ten elf ure.

Daarna wordt de vergadering gesloten.

VERBETERINGEN.

In de redevoering door den heer *Wintgens* uitgesproken in de zitting van den 12den Mei jl., zijn de volgende drukfeilen ingeslopen:

bladz. 719 van dit *Bijblad*, 1ste kolom, 16den regel van boven, staat: *goedvinden en de*, lees: » goedvinden in de».

2de kolom, gden regel van boven, staat: *middel*, lees: » breidel.»

Nog zijn in dezelfde rede, op bladz. 718, 2de kolom, achter den 5den regel van boven uitgelaten de volgende woorden:

» Maar, tot mijn leedwezen ditmaal, wordt ook dat stelsel, in » deze voordragt niet aangetroffen.»

ZITTING VAN DEN 13DEN MEI.
(SUPPLEMENT-BLAD.)

REDEVOERING, *uitgesproken door den heer Groen van Prinsterer in de zitting van den 13den Mei, bij de algemeene beraadslagingen over het ontwerp van gemeentewet.* [Zie blad. 733.]

Ik zou gaarne antwoorden aan mijn geachten mede-afgevaardigde uit Zwolle (den heer Sloet tot Oldhuis), maar ik zie daartoe geen kans. Hetgeen hij gezegd heeft omtrent *vooruitgang* en *historische ontwikkeling* in dit ontwerp, bewijst mij dat tusschen ons op dit oogenblik geene toenadering mogelijk is. Hij heeft ook niet gehoord hetgeen ik gezegd heb; anders zou hij de vraag: of ik een vijand ben van alle *contrôle*? niet tot mij hebben gericht. Mijn voornaamste bedenking, het *systematische* der centralisatie, schijnt hem ook te zijn ontgaan. Ik zal een enkel woord opnemen uit hetgeen ons geacht medelid uit Dordrecht (de heer Lotsij) gezegd heeft; hij is te zeer van mijne achting en vriendschap overtuigd om mij ten kwade te duiden, wanneer ik zeg dat hij, tegen zijne bedoeling, wellicht gelijksoortig zou kunnen worden — juist door het vredelievende en conciliante van zijne gemoedsstemming — aan hen die door de waarschuwing tegen gevaren altijd voor *overdreven* te houden, ons in gevaren hebben doen vallen. De overdrijving waaraan ik mij thans, volgens hem, had schuldig gemaakt, bestond hierin, dat ik dit ontwerp van ongrondwettigheid had beschuldigd, met verwijzing naar art. 140, waarvan ik, naar hij vermoedde, het laatste gedeelte weggelaten had. Neen, ik lees het artikel geheel; daaromtrent is geen verschil; ik onderwerp mij dus aan art. 133; maar ik bestrijd de eigendunkelijke uitbreiding van het woord *verordeningen*, zoo als het gewoonlijk opgevat wordt, tot elke regelgevende beschikking. Ik vlei mij dat, indien ons geacht medelid dat in het oog houdt, hij vinden zal dat de tegenwerping iets meer dan ijdele woordenklank is.

Het herinnert ons aan de beraadslagingen over de kieswet, dat verscheidene leden, die wij zoo dikwijls en zoo gaarne het woord hooren voeren, ten eenen male het stilzwijgen hebben bewaard. Ik duid hun dit niet ten kwade; ik kan het mij voorstellen waarom zij juist het woord niet gevoerd hebben, maar het doet mij leed, zelfs in het belang van wenschelijken spoed, want ik twijfel of het hun mogelijk zijn zal later bij de behandeling der afzonderlijke titels, zich van een zijdelingsch terugkeeren op het terrein der algemeene beschouwing te onthouden. Zij hebben gemeend de verdediging te kunnen overlaten aan sommigen hunner medeleden en aan den Minister van Binnenlandsche Zaken. Vooral na de uitmuntende rede van den Minister, moet ik hun gedeeltelijk gelijk geven. Ik heb behoefte, bij den aanvang mijner repliek, deze hulde aan den Minister te brengen. Ik verlang ook nu te verklaren — en ik durf mij op het eigen bewustzijn van den Minister beroepen — dat, wanneer ik, door verschil van beginselen, meermalen, tot mijn leedwezen, genoodzaakt wordt, tegen hem het woord te voeren, enkel de vastheid mijner overtuiging mij daartoe de vrijmoedigheid geeft en de verpligting oplegt. Ik heb behoefte bij eene wet zoo gewichtig als deze, waarbij zoo ligt een schijnbaar hard woord zou kunnen ontvallen, te doen uitkomen dat ik in den persoon enkel het systema bestrijd.

Ik wensch, naar aanleiding der rede van den Minister, eerst eenige algemeene aanmerkingen te maken, daarna sommige punten op te nemen uit hetgeen hij bepaaldelijk tegen mij gericht heeft. De Minister heeft ook mij verrast, toen hij zeide eigenlijk niet te weten waarin het verschil tusschen *politieke* en *administrative* centralisatie bestaat. Het was hem onbekend, hij scheen daarvan niet te hebben gehoord; wel durfde hij eene gissing wagen, maar het rechte verstand hierin had hem tot dusverre ontbroken. Door *politieke* centralisatie versta ik, wat wij allen verlangen, centrale veerkracht, in politie, regtswezen, militaire magt, en al wat tot eenheid en samenhang van elken Staat vereischt wordt; door *administrative* centralisatie, de interventie van het Gouvernement in al wat de bijzondere belangen en eigen zaken der gemeente betreft. Ik moet den Minister een argument voorleggen dat, zoo het juist is, alles afdoet. In uwe positie, met uwe beginselen, met uw systema kunt gij niet anders dan in die jammerlijke centralisatie vervallen. Gij bevindt u in den moeilijken toestand van ieder vrijzinnig staatsman, die uit de oppositie aan het hoofd van het bestuur raakt, en die wij te zamen gekarakteriseerd hebben in een verslag waaronder ook des Ministers onderteekening staat, en waarin wij gesproken hebben van eene politiek, die terugdeinst voor hare eigene beginsels, en gaarne bij de *wet* het gebruik bijkans onmogelijk zou maken der vrijheid, die zij met ophef in de Grondwet gebragt heeft; gij verkeert in de positie van een vrijzinnig staatsman, die met eene door vrijzinnige leerstellingen gedesorgeriseerde maatschappij te doen heeft. De gemeente is door de revo-

lutie, zooveel eene theorie dit vermag, vernietigd. Zij is een schijn, eene schaduw geworden, eene administrative afdeeling van den centralen Staat. Noch in den Staat, noch in het gewest, noch in de gemeente komt de vertegenwoordiging met den aard en het wezen van hetgeen vertegenwoordigd heet, overeen. Men heeft overal een deel der ingezetenen, door een willekeurigen greep, in finantieel vermogen en veronderstelde politieke bekwaamheid over de bevolking gesteld: eene *ficte*, eene *fractie*, eene *factie*. Uit vrees voor die soort van vertegenwoordiging wordt een waarborg, gelijk deze gemeentewet geeft, verlangd. De Minister heeft gezegd, met eene warmte die ik op prijs stel, dat hij op eene trouwhartige Natie steunt. Dit vertrouwen zou hier ligt kunnen bedriegen, juist omdat er geene vertegenwoordiging der natie als zoodanig, noch algemeene, noch provinciale, noch gemeentelijke natie — indien ik mij dus mag uitdrukken — bestaat. In dit opzigt hebben de leden die in den zin van het Ministerie het woord hebben gevoerd, de zaak beter gevat, toen zij gewag maakten van *vrees* en van plaatselijke autocraten, tegen wie behoefte aan centralisatie gevoeld werd. Gij kunt de vrijheid niet geven, voor eene behoorlijke zelfstandigheid der gemeente onmisbaar. Daarin is de minderheid van uwe leer blijkbaar tegenover ons beginsel. De begrippen die wij voorstaan, leiden tot orde en ondergeschiktheid, evenzeer als tot vrije beweging en veerkracht in de maatschappij. Daarentegen brengen de beginselen der vrijzinnige partij, uit den aard der zaak, die woelingen en verwarringen te weeg, waartegen het Gouvernement een waarborg verlangt.

Het onvermogen der vrijzinnige rigting is niet in deze gemeentewet alleen, zij is, gelijk in andere landen, zoo ook hier, in al hetgeen in de laatste jaren heeft plaats gehad blijkbaar. De grondwets-herziening van 1848 heeft in vele opzichten weinig vruchten gedragen. Veel is niet verrigt wat men meende te kunnen verrigten. In het vijfde der additionnele artikelen van de Grondwet ligt de maatstaf van bedoeling en zelfvertrouwen, in de geschiedenis van de laatste drie jaren de maatstaf van het tot stand gekomen werk. Ik heb gesproken van een waarlijk constitutioneel gouvernement, hetwelk men ons had toegezegd en waarvan ik de verwezenlijking niet had ontwaard. Men weet hoeveel er ook in deze vergadering gesproken is over regtstreeksche verkiezingen, in verband met de verantwoordelijkheid der Ministers en ontbinding der Tweede Kamer. Waar is thans hetgeen men bedoeld heeft? De rigting, ook die van het tegenwoordig Ministerie, waarover ik thans niet in eene ontwikkeling zal treden, — blijkbaar in de wijze waarop men spreekt of zwijgt, behartigt of ter zijde laat; sommige wetten in behandeling brengt en andere op den achtergrond schuift — strekt, vrees ik, meer om den publieken geest en het constitutioneel Gouvernement te neutraliseren, dan om aan de ontwikkeling daarvan bevorderlijk te zijn. De Minister heeft mij onder het oog gebragt, dat ik althans gepoogd had de ministeriele verantwoordelijkheid te doen spreken. Hij zal dan toch moeten erkennen, dat ik in mijne pogingen tot dusver niet zeer gelukkig ben geslaagd.

Aldus brengt men de constitutionnele instellingen in *discrediet*. Dit is de rigting van het tegenwoordige oogenblik, in een groot deel van Europa. Overal, waar men in 1848 met ophef veranderingen en nieuwe instellingen ter bane gebragt en droombeelden nagejaagd heeft, is het wederom gebleken dat men droombeelden niet bereikt. Van daar is teleurstelling, onverschilligheid, moedeloosheid, en gelijk ons geacht medelid uit Utrecht (de heer van Goltstein) het zoo krachtig in een regel heeft uitgedrukt, het vermoeden van menigeen *un gouvernement constitutionnel est le pire de tous les gouvernements*. Juist dit gevoel van teleurstelling zou er toe kunnen brengen om onze toestemming gemakkelijker te geven aan wetsvoorstellen, zoo als er ons thans een wordt voorgelegd. De weinige vooringenomenheid die sommigen nog over hebben voor hetgeen vroeger grootelijks verheven werd, zou ten gevolge kunnen hebben dat er niet zoo scherp en met zooveel constitutionnele nauwgezetheid als vroeger op de waarborgen der vrijheid gelet werd.

Ik vrees niet dat wij in ons land, met onze nationale bedaardheid, gelijk elders *le despotisme du sabre*, eene sabel-regering te gemoet gaan, of dat er een ijzeren staf om ons in orde te houden, vereischt wordt. Maar wel loopen wij gevaar zachtkens te geraken onder eene soort van looden juk van beperkende wetten, waardoor de vrijheid tot verdwijnen toe zou worden beperkt.

Indien men vraagt naar den sleutel van den zorgvollen toestand der constitutionnele gouvernementen, naar het eenige middel van ware levensverlenging voor den constitutionnelen Staat; vind ik aanleiding tot eenig antwoord in den zijdelingschen wenk van den Minister omtrent hen door wie ons alleen of voornamelijk een historisch aanzijn zou worden gegund. Het hoofdverschil tusschen hem en ons betreft het aannemen of verwerpen van eene leer die met de geschiedenis breekt, wel uit de geschiedenis neemt wat den wetgever te pas komt, maar zich aan de historische ontwikkeling in geenerlei opzigt als gebonden beschouwt. Ik zal den Minister herinneren aan eene door hem *gebezigde* uitdrukking, waarin zich dit systema verraadt. Sprekende van *Nederlandsche*

beginselen, een woord dat de Minister wel eens meesmuilend gebruikt, zeide hij: »dat men niet enkel van herinneringen leeft, en zich niet met den maaltijd van gisteren voedt.» De edelste zaken kan men, door een min gepaste vergelijking, in een belagchelijk daglicht stellen; maar de natie, als natie, leeft wel in en door herinneringen. Ziehier ook eene vergelijking. Een volk is, in de eenheid van voorvaderen en nakomelingschap, aan een boom niet ongelijk, die tot in de uiterste takken voedsel uit den wortel ontleend. Snijd, met eene systematische hakbijl den wortel af, straks kunt ge uit de doode takken een staketsel vormen, maar het is de boom niet meer die in den telkens terugkeeren den overvloed van bladeren, bloesems en vruchten, de kracht van den wortel in een levend getuigenis openbaart.

Ik kom nu, meer bijzonder, tot die punten, welke de Minister bepaaldelijk, in zijne repliek, tegen mij gerigt heeft. Ik hoop niet dat hij hetgeen ik van socialistische begrippen gezegd heb, mij ten kwade geduid heeft. Dit slechts bedoel ik: socialisme is centralisatie in haren meest consequenten vorm. Eene andere uitdrukking had hem getroffen, minstens onvoorzigtig, namelijk dat ik gesproken heb van het *opdringen* van wetten aan de natie. Ik geloof dat ik mij genoegzaam woordelijk herinner, hetgeen ik gezegd heb: dat de onverschilligheid die men tegenwoordig opmerkt, eene les is om niet, begunstigd door buitenlandsche omstandigheden, aan de natie instellingen op te dringen, die niet overeenkomstig zijn met hare zeden en karakter. Uit de woorden: *door buitenlandsche omstandigheden begunstigd*, blijkt dat ik Maart 1848 op het oog had: het opdringen van het directe kiesregt. Wanneer ik naga, dat bijna eenparig de Tweede Kamer van den toenmaligen tijd, zich tegen dat kiesregt verzet heeft, is de uitdrukking *opdringen* niet te sterk.

Nog een enkel oogenblik moet ik de aandacht van de Kamer vergen, in naam van het gewigt der zaak, voor de twee zinsneden, waarin het systema, de hartader van de wet ligt. De Minister scheen bevreesd van, door hieromtrent te repliceren, buiten de bepalingen van het Reglement van Orde te gaan. Mij dunkt, wij zijn, en de Minister met ons, volkomen bevoegd om de gewisselde stukken ook bij de openbare discussie ter sprake te brengen.

De eerste zinsnede is die, waarin de Minister *elke* verordening aan eventuele schorsing onderwerpt. De Minister heeft gezegd, en daarmede heeft hij zijne rede besloten — dat was de climax — gij zult toch zoo ver niet gaan in uwe bestrijding van het Gouvernement, dat gij de schorsing betwist, uitdrukkelijk door de Grondwet verleend? Neen! *die* schorsing betwist ik niet; maar ik betwist de schorsing van *elke* regelgevende beschikking; die elasticiteit, die uitbreiding, welke gij aan het grondwettig woord *verordeningen* eigendunkelijk geeft. Op dit bezwaar ontving ik geen antwoord; maar dan blijft het argument uit de verwerping in 1849 van het wets-ontwerp op het regt van vereeniging en vergadering ontleend. *Waarom* is die wet gevallen? omdat die zijdelingsche autorisatie in de wet, onder den naam van eventuele schorsing verborgen, afgekeurd werd.

De 2de zinsnede ontleent aan de wet het karakter van algemeenheid; zij vergunt haar in de bijzonderheden, mits ze voor gelijkvormigheid van regel en inrigting vatbaar zijn, te dringen. Dit is het rad waarvan de geachte spreker uit Dordrecht heeft gewaagd, en waarvoor wij beducht zijn; hetzij *la force motrice* van een ministerieel bureau, of van deze vergaderzaal uitga. Zoo de algemeene wet al meer en meer omtrent specialiteiten regelen stelt, zal de sfeer van vrije beweging telkens worden verkleind, en zal er eindelijk weinig meer dan hetgeen de geachte spreker uit Zwolle *stikstof* noemde, overig zijn.

Wij verlangen geen *corporatien* uit de midden-eeuwen, geen onafhankelijke corporatien, maar het corporatief karakter dat zich in gemeenschap van eigen regt openbaart, mag ook nu aan de gemeenten niet worden ontfroefd.

De Minister heeft gevraagd of men *souvereine* gemeenten verlangt. In zeker opzigt, ja: wat de inwendige en eigen aangelegenheden betreft. Souvereiniteit, gelijk ik *oppermagtig* in mijn eigen huis ben.

Volgens den Minister is de vergelijking der gemeente met eene familie onjuist; omdat de familie een *privaat*, de gemeente een *publiek* karakter heeft. Maar de gemeente heeft, in eigen sfeer en eigen regt, ook een *privaat* karakter. De Minister wil *toezigt*, maar een *toezigt* dat zich niet bij lijdelijk toezien bepaalt. En toch het *werkzaam* toezigt komt in den eigen gemeentelijken kring niet te pas.

De Minister heeft eindelijk gezegd dat het doel dezer wet niet was om het *initiatief* van den gemeentelijken werkring te onderdrukken, maar integendeel om het op te wekken.

Ik vrees dat hij zich hierin bedriegt. Indien dit initiatief tot geen uitkomst leidt dan behoudens niet-afkeuring en onder mogelijkheid eener gestadige interventie van het Gouvernement, dan zal er geen buitengemeene ijver zijn voor het gebruik van een regt hetwelk wat onafhankelijke werking betreft, zoo weinig beteekenis heeft. De Minister vleit zich deze wet als een *weldaad* voor de Natie te kunnen beschouwen. Ik vrees dat hij, gelijk meer gebeurd is, zich eene begoocheling maakt.

Wilt gij dat ik beproeve de strekking dezer wet in weinige woorden te schetsen? Door dergelijke wetten worden geen *autonomen* maar *automaten*, en, wat bepaaldelijk deze voordragt betreft, *plaatselijke automaten* en *centrale autocraten* gevormd.

REDEVOERING, uitgesproken door den heer van Nispen van Sevenaer in de zitting van den 13den Mei bij de beraadslagingen over art. 3 van het ontwerp van gemeentewet. [Zie bladz. 736.]

Ik zal mij voor het amendement door den heer van der Heijde voorgesteld verklaren en tegen dat van den heer de Fremery.

De ondervinding die ik gedurende twaalf jaren in de betrekking van districts-commissaris heb verkregen, heeft mij geleerd dat het bestuur eener gemeente van 5000 zielen in den regel werk genoeg oplevert, dat eene gemeente van 5000 zielen ten platten lande groot genoeg is om de onverdeelde zorgen van eenen burgemeester te vorderen, ja dat veelal gemeenten van die grootte juist niet het best worden bestuurd.

De strekking van dit artikel is geene andere dan die ik reeds vroeger voorzag, en waarvoor ik mijne vrees heb doen kennen. Zij is eenvoudig voorbereiding tot het vormen van groote gemeenten. Ter gelegenheid der discussie over de begroting, heb ik reeds de aandacht van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken er op gevestigd, dat die groote gemeenten ja zeer gemakkelijk voor het hooger bestuur en voor de gewestelijke besturen konden zijn, maar dat voor de ingezetenen, ten wier behoefte toch het bestuur moet gevoerd worden, die groote gemeenten niet voordeelig zijn. Men vergeet toch dat in zoo vele gevallen de ingezetenen met het hoofd van het bestuur in aanraking moeten komen, dat deze noodzakelijkheid vooral voor de minder beschaafden en minder gegoeden zich veel meer dan voor anderen doet gevoelen, en dat de burgemeester voor hen zoo dikwerf raadsman, scheidsman moet zijn. Zoo de ingezetenen nu genoodzaakt zijn op verwijderden afstand zich te begeven om het hoofd van het bestuur te vinden, dan wordt het daardoor veroorzaakte tijdverlies voor hen eene zwaar drukkende belasting, die te weinig geteld wordt, te weinig wordt gewaardeerd. Ik heb door den spreker uit Overijssel die het amendement van den heer de Fremery heeft ondersteund, een voorbeeld hooren aanvoeren ten betooge van de noodzakelijkheid der wijziging door den heer de Fremery voorgesteld. Dan ik moet de vrijheid nemen aan dien geachten spreker op te merken dat mijns bedunkens het door hem aangehaalde voorbeeld die noodzakelijkheid niet bewijst. Is toch de ligging der gemeenten zoo als ze door dien spreker werd voorgesteld, dan geeft de wet naar mijn gevoelen een goed en gereed middel aan de hand om aan dat bezwaar te gemoet te komen. Dit is eene vereeniging dier gemeenten, die toch, zoo daarbij billijke voorwaarden worden bepaald, voorzeker in het gegeven geval aan geene bezwaren zal kunnen onderhevig zijn.

Ik kan dus niet zien dat in het aangehaalde voorbeeld eene reden zoude gevonden kunnen worden om zich voor het amendement van den heer de Fremery te verklaren.

ZITTING VAN DEN 13DEN MEI.
(SUPPLEMENT-BLAD.)

REDEVOERINGEN *uitgesproken door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, in de zitting van den 13den Mei, bij de beraadslagingen over het Ontwerp van Gemeentewet.*

Algemeene beraadslagingen over het wetsontwerp.

I. [Zie bladz. 727.]

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gisteren het woord gevraagd in de onderstelling, dat geen van de leden meer treden wilde in de algemeene beschouwingen over het ontwerp van wet, dan in zooverre een of ander lid, na hetgeen zou worden gezegd door den Minister, dit noodzakelijk zou achten. Ik zou nu wenschen, dat wanneer buiten den heer Sloet, nog andere leden voornemens waren over het ontwerp in het algemeen het woord te voeren, zij konden goedvinden dit nu te doen. Dat doende zouden zij medewerken tot bekorting der deliberatien en mij in de gelegenheid stellen hen te beantwoorden, te gelijk met de redenaars die gisteren spraken.

Ik doe dit verzoek aan de leden die nog bedenkingen hebben, en verklaar, dat ik gaarne het woord dat ik gisteren heb gevraagd, afsta aan den heer Sloet.

II. [Zie bladz. 730.]

Ik verberg niet, Mijne Heeren, het is voor mij een heugelijk oogenblik, waarop eindelijk een Ontwerp van Gemeentewet bij deze Kamer in discussie kwam. Naauwelijks is er een deel van ons publiek regt, dat mijne belangstelling, denkende en doende, sedert jaren, zóó sterk heeft getrokken. Ik ben overtuigd dat de herziene Grondwet geen gewigtiger onderwerp kent dan dat dezer wet; ik ben overtuigd, dat er naauwelijks een grooter weldaad aan de natie kan bewezen worden, dan door hetgeen deze wet tracht te bereiken.

De bedenkingen, door onderscheidene sprekers in de zitting van gisteren tegen het ontwerp ingebracht, zullen, meen ik, naar het doel van die sprekers zelve, niet onjuist worden gebragt tot twee hoofden of klassen. Het eerste verwijt is centralisatie; het tweede uniformiteit. Ik zal onder die twee hoofden eerst zamenvatten hetgeen mij voorkomt daaronder te behooren, en ten laatste nog eenige bijzondere opmerkingen beantwoorden.

Centralisatie; ik heb daarvan het eerst gelezen, Mijne Heeren, in het verslag door de Staten van Zuid- en Noordholland uitgebragt, — en ik moet doen opmerken, dat dergelijk verwijt aan dit ontwerp, uitsluitend door die Statenvergaderingen is gerigt, niet door de Statenvergadering van eenige andere provincie. Dit verwijt is elders in geene vergadering gehoord, maar in die twee stedsrijke provincien, waarvan de steden oudtijds onder het Gemeenebest zulk eene groote rol vervuld hebben, daar is tegen het ontwerp het verwijt gerezen, dat het centraliseert. Toen ik dat las — ik moet het erkennen — was ik verrast.

Had men aan het ontwerp verweten, dat de regten van het Gouvernement te zeer beperkt waren, ik zoude het niet onnatuurlijk hebben gevonden, want zoo een van beiden het karakter moest zijn van het ontwerp, of centralisatie, of beperking van de regten van het Gouvernement, het laatste zou, mijns inziens, bovenal te noemen zijn.

Centralisatie, niet overeenkomende met de Grondwet, heeft men aan het ontwerp verweten. Men heeft daarbij onderscheiden gouvernementele en administratieve centralisatie, zonder dat het mij duidelijk is geworden, welk onderscheid men tusschen die twee begrippen of woorden bedoelt. Gouvernementele centralisatie keurt men goed, administratieve centralisatie, die men in het ontwerp vindt, keurt men af. Zoo ik voor mij zelve gissen mag, welk onderscheid men tusschen gouvernementele en administratieve centralisatie bedoelt, dan zou ik meenen, dat in het ontwerp van administratieve centralisatie veel minder sporen te vinden zijn, dan van gouvernementele centralisatie.

Men heeft gezegd, dat men niet alle centralisatie afkeurde, maar dat centralisatie, zoo als hier, niet overeenkomstig is met de Grondwet. Bij het beschouwen van die tegenwerping, Mijne Heeren, stuit ik, in de eerste plaats, op sprekers die ons tot een verleden tijdperk zouden willen terugvoeren. Ik zie in de eerste plaats den geachten spreker uit Arnhem (den heer Mackay), die ons gezegd heeft dat de gemeenten te voren corporatien waren; dat zij in 1795 en in de volgende jaren zijn opgelost in groepen, massa's van bevolking, tot dat een ommekeer onder Schimmelpenninck is gevolgd. Op dit punt heb ik slechts een enkel woord te zeggen, na hetgeen is in het midden gebragt door den geachten spreker uit Dordrecht. Ik geloof dat de geachte spreker, de heer Mackay, bij hetgeen hij heeft gezegd van een ommekeer onder Schimmelpenninck, ten voor-

deele van zijne bewering, zich dat reglement van 20 December 1805 niet herinnerde. Wanneer de geachte spreker uit Arnhem de keuze had tusschen dit ontwerp, dat hij zoo veroordeelt, en dat reglement, de publicatie van 20 December 1805, hij zou, geloof ik, geen oogenblik aarzelen aan mijn ontwerp de voorkeur te schenken, bovenal ten opzichte der zoogenaamde centralisatie. Deze toch is in dit ontwerp eene geregelde, wettig beperkte en bepaalde centralisatie; daarentegen zou de geachte spreker in die publicatie zien zeer willekeurige centralisatie, afhankelijkheid van de willekeur van het departementaal bestuur, afhankelijkheid van de willekeurige superintendie van den raadpensionaris. In allen geval zoo dat reglement ommekeer was, het was een keer niet naar hetgeen de spreker schijnt te zoeken, niet terug, maar een keer voorwaarts, in de rigting van dit ontwerp van wet.

De gemeenten waren vóór 1795, zegt de geachte spreker, corporatien en zij zijn eerst in 1815 weder als zoodanig erkend. Ik vraag, Mijne Heeren, wat verstaat de geachte spreker door corporatien? Hij heeft het niet gezegd, en ik kan dus slechts bij gevolgtrekking opmaken, wat hij bedoelt. Corporatien stelt hij tegenover onderdeelen, ondergeschikte collegien. De gemeente, heeft hij gezegd, behoort te zijn corporatie, niet een administratief onderdeel, niet een ondergeschikt collegie, en in dit opzigt wil, meen ik, de geachte spreker ons terugvoeren tot een tijdperk dat verleden is, dat niet kan worden hersteld.

Bovendien, corporatien, in den zin van den verleden tijd, zoo als die geachte spreker bedoelde, waren niet alle gemeenten, maar slechts sommige steden die een zeer klein gedeelte van onze gemeenten uitmaken. Wanneer wij ruim tellen hebben wij tegenwoordig onder onze 1200 gemeenten slechts 80 steden, die in dien zin corporatien waren. Derhalve een vijftiende of zestiende van onze gemeenten, ja, dat waren corporatien in den zin, waarin de geachte spreker dit bedoeld heeft. Het waren corporatien zoo als gemeenten in de vorige tijden als corporatien bestonden; bevoorregte corporatien, bezittende sommige publieke regten privateretelijk, met een regt van eigendom. Burgerlijk bezit was op publieke regten overgedragen; de bevoorregte corporatien waren in het burgerlijk bezit van sommige publieke regten. Op die wijze waren die publieke corporatien op zeer vele punten ontoegankelijk voor de wet, voor het algemeen belang; het waren in zooverre soevereine corporatien in een Staat, die een Staat heette, maar die inderdaad was een samenrijtsel van genootschappen, corporatien, personen. Corporatien in dien zin kan, naar mijne overtuiging, onder onze Grondwet, in den tegenwoordigen tijd, noch de gemeente, noch eenig ander genootschap zijn.

Nu heeft de geachte spreker gezegd, dat in 1815 de gemeenten weder als corporatien zijn erkend; erkend in dien zin namelijk, waarin hij dat bedoelde, want in eenen algemeenen zin zijn de gemeenten ook nu corporatien en zullen zij dat volgens dit ontwerp van wet wezen, wezen met eene groote kracht van zelfwetgeving en zelfbestuur. Corporatien in algemeenen zin zijn de gemeenten ook nu; zij zullen het blijven, zij worden als zoodanig hier krachtig bevestigd. Maar dat corporatien, in den zin waarvan de geachte spreker heeft gewaagd, zouden zijn erkend in 1815, ik vraag u, Mijne Heeren, waar is dat te vinden? Noch in de Grondwet van 1815, is, zoover ik mij herinner, daarvan eenig spoor te vinden. Welligt beroept zich de geachte spreker niet op de Grondwet, maar op de gedachte die sedert 1815 bij de Regering zou bestaan hebben; maar dat die gedachte de Regering toen en vervolgens niet geleid heeft, dit blijkt uit de reglementen omtrent de besturen in de steden en ten platten lande, en uit de handelingen van het Gouvernement sedert dien tijd.

De geachte spreker heeft op de vraag, wat kan de Raad doen, onderscheidene voorbeelden bijgebragt; voorbeelden die vermeerdert zijn met andere door den geachten spreker uit Nijmegen (den heer van Lynden), ten betooge dat deze wet oneindig minder geeft dan de Grondwet wil, — voorbeelden, wederom vermeerdert door den geachten redenaar uit Utrecht (den heer van Goltstein), die insgelijks in dit ontwerp vindt eene centralisatie, niet overeenkomende met de Grondwet. Ik geloof, dat er, zoo die onderscheidene sprekers op die bezwaren staan blijven, bij de behandeling der onderscheiden artikelen, gelegenheid zal zijn om op die bezwaren terug te komen, en ze, zoo het mij mogelijk is, te wederleggen. Ik moet evenwel enkele punten nu aanroeren, omdat zij ten betooge zijn bijgebragt van de algemeene stelling en het mij voorkomt, dat niet alleen de algemeene stelling als zoodanig onjuist is, maar inzonderheid dat zij ook niet door die voorbeelden wordt ondersteund. De geachte spreker uit Arnhem heeft b. v., wat het onderzoek der geloofsbrieven betreft, gezegd, dat Gedeputeerde Staten, zelfs ambtshalve, een lid kunnen zenden in den Raad. Dit zal zien op het geval, waarin de Raad den benoemde afwijst. Nu heeft, dunkt mij, de geachte spreker niet gelet op het verband, waarin dat regt van Gedeputeerde Staten staat met de wet. Waarom is het gegeven? De Raad kan niet afwijzen, dan volgens de wet; iemand, die de vereischten bezit, die te regt is gekozen, heeft regt om te worden toegelaten; wanneer nu de wet niet mogt worden uitgevoerd, zal daarin door

eene hooge autoriteit kunnen worden voorzien. Ik vraag of onder een stelsel, waarbij de gemeente niet meer gesloten mag zijn voor de wet, zoodanige waarborg niet wordt vereischt, en of daarin gelegen is hetgeen de geachte spreker er uit wilde afleiden, dat de Raad niets zou kunnen doen, en dat eigenlijk het middenpunt van handelen elders dan in de gemeentebesturen is gevestigd. De geachte redenaar verder heeft gezegd: de wet moest zelfs de bepaling inhouden om aan de gemeentebesturen de bevoegdheid toe te kennen, inlichtingen te vragen aan de ambtenaren, aan die gemeentebesturen ondergeschikt. Daarop is reeds geantwoord door den geachten redenaar uit Dordrecht (den heer Lotsij). De geachte redenaar uit Arnhem heeft zich niet herinnerd, dat gelijke bepaling voorkomt in de provinciale wet, en in de tweede plaats heeft hij aan deze bepaling eene te nauwe strekking toegekend. Hij gelieve zich te herinneren, wat met ambtenaren wordt gelijkgesteld in dit ontwerp van gemeentewet; *ambtenaren en besturen* staat er, zoodat ook op alle besturen die ondergeschikt zijn aan de gemeentebesturen, dit regt zal kunnen worden toegepast. Dit is iets anders dan, gelijk de geachte spreker het heeft opgevat, het regt om aan een klerk van de secretarie eene inlichting te vragen.

Begrooting en rekening — dit was een ander voorbeeld, dat de geachte spreker bijbragt — worden slechts schijnbaar aan de gemeenten overgelaten. Ik heb het ontwerp van wet op het hooren van die bedenking nog eens ingezien, om te onderzoeken of ik geheel iets anders dan ik bedoeld heb, in het ontwerp had gebragt. Begrooting en rekening worden, volgens het ontwerp, beiden opgemaakt buiten eenig hooger gezag; zij moeten worden goedgekeurd door de gemeentebesturen, maar ten laatste moeten zij worden onderworpen aan de contróle van Gedeputeerde Staten, en dat is ten deele het gevolg van het uitdrukkelijk voorschrift der Grondwet. Hoe dit nu zoo voorgesteld kan worden alsof begrooting en rekening slechts schijnbaar overgelaten worden aan den Raad, dit vat ik niet. De gemeente, heeft de geachte spreker nog gezegd, is aan alle Koninklijke besluiten gehoorzaamheid verplicht. Het is waar, Mijne Heeren, in art. 126 staat: „Wanneer ter uitvoering van wetten van algemeene maatregelen van inwendig bestuur, van Onze daartoe betrekkelijke bevelen, en van provinciale reglementen en verordeningen door het gemeentebestuur moet worden medegewerkt, geschiedt dit door burgemeester en wethouders. Vorderen de wetten, maatregelen, bevelen, reglementen of verordeningen eene bepaalde medewerking van den Raad en wordt die door dezen geweigerd, dan voorzien burgemeester en wethouders daarin.” Dit is eene gelijke bepaling als in de provinciale wet voorkomt, en zouden dan de gemeentebesturen ontheven moeten zijn van diezelfde gehoorzaamheid, waaraan de provinciale besturen zijn gebonden? Zouden zij buiten de wet, buiten de maatregelen die ter uitvoering der wetten strekken, moeten worden geplaatst? Zoo ja, dan kom ik tot het denkbeeld, dat de geachte redenaar schijnt te omhelzen, tot het denkbeeld van soevereine corporaties; — soverain, zoo niet in alle deelen, dan toch op de meeste punten, en slechts toevallig op sommige punten niet.

De geachte spreker uit Nijmegen heeft tot voorbeeld, hoeveel minder deze wet geeft dan de Grondwet eischt, onder anderen art. 121 aangehaald. Dat artikel zegt: „Besturen van twee of meer gemeenten kunnen gemeenschappelijke zaken, belangen, inrigtingen of werken, na magtiging en onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, regelen.” De geachte spreker heeft daarin gezien eene inbreuk op de zelfstandigheid van de gemeenten. Maar, Mijne Heeren, ik vraag of het grootste, het ruimste begrip van gemeentelijke zelfstandigheid kan medebrengen, dat gemeente of gemeentebestuur zou kunnen bevoegd zijn om buiten de gemeente te handelen en zijne magt uit te strekken buiten de grenzen van het gemeentebestuur? Ik geloof niet, dat dit op zich zelf zal worden toegegeven; ik geloof vooral niet, dat het kan worden erkend onder het gebied van onze Grondwet. Zoo de Grondwet zelfstandigheid wil, het is de huishoudelijke zelfstandigheid. Maar die kan toch niet verder gaan dan het gebied, dan de grens van de gemeente reikt.

Art. 195 is vervolgens een steen des aanstoots geweest voor den geachten spreker. Het bepaalt: „De besluiten der gemeentebesturen tot het instellen, afschaffen of veranderen van jaarmarkten of gewone marktdagen, worden aan de goedkeuring der Gedeputeerde Staten onderworpen.” Wel, Mijne Heeren, ik dacht dat de reden dezer bepaling duidelijk was; dat zij blijkbaar geene andere kon zijn dan deze: dat bij jaarmarkten of marktdagen in den regel ook anderen dan ingezetenen van de gemeente belang hebben. Hoe nu door die bepaling de huishoudelijke zelfstandigheid zou kunnen worden benadeeld, of een voorschrift worden gegeven, dat gewraakt wierd door de beginselen van de Grondwet, ik zie het niet in. Ik twijfel ook niet, of de geachte spreker zelf zal bij nader inzien het tegendeel moeten erkennen.

Alle gemeenteverordeningen, heeft de geachte spreker uit Nijmegen gezegd, zijn aan schorsing en vernietiging blootgesteld en het gevolg daarvan is, dat de zelfstandigheid een ijdele klank wordt. Zoo dat een verwijt is tegen het ontwerp van wet, het

is een verwijt tegen de Grondwet, want de Grondwet kent aan den Koning, volstrekt en zonder eenige beperking, het regt toe, — ja ik zou meer zeggen, legt aan den Koning den pligt op, om zoodanige verordeningen te schorsen of te vernietigen die met de wet of met het algemeen belang strijdig zijn. Indien daardoor de zelfstandigheid, de bevoegdheid om verordeningen te maken, een ijdele klank wordt, dan gewis heeft de Grondwet die zelfstandigheid niet gewild.

Voorts zijn bedenkingen tegen het ontwerp van wet gemaakt ten aanzien der vereeniging van gemeenten. Vereeniging van gemeenten, heeft de geachte redenaar uit Nijmegen gezegd, kan niet plaats vinden dan met krenking van het eigendomsregt. Ook dat is een verwijt tegen de Grondwet, want de Grondwet staat dan toch zoowel toe, dat gemeenten worden vereenigd, als dat gemeenten worden gesplitst. De Grondwet wil slechts, dat dit niet gebeure, dan door de wetgevende magt. En wat doet nu het ontwerp? Zou het bedoelen, de wetgevende magt te dwingen om te vereenigen? De gedachte is verre. Het ontwerp van wet doet niet anders dan den weg aanwijzen dien bij de instructie te volgen is, wanneer zoodanige vereeniging of splitsing in discussie zal worden gebragt.

De geachte spreker uit Utrecht, meenende, dat dit ontwerp niet was overeenkomstig de Grondwet, heeft in de eerste plaats gezegd, dat de Grondwet wilde volkomen vrijheid van de gemeentebesturen, zolang die gemeentebesturen niet treden op het gebied van de wet of van het algemeen belang. Dit kan, geloof ik, in het algemeen worden toegegeven. Maar nu meent de geachte spreker, dat bij dit ontwerp van wet niet is gehandeld overeenkomstig daarmede. Vooreerst leest de geachte redenaar in de Grondwet, dat de inrigting van de gemeentebesturen met de tegenwoordige gesteldheid van de gemeenten in overeenstemming moet worden gebragt; een punt, waaraan de geachte redenaar veel schijnt te hechten, want hij is er eenige malen op teruggekomen. Ik antwoord: ja, hetgeen wij vaststellen moet zonder twijfel eene gemeentewet zijn voor Nederlandsche gemeenten. Maar de geachte spreker heeft ook niet aangetoond, dat dit ontwerp van wet in het algemeen voor de Nederlandsche gemeenten niet bruikbaar mogt worden geacht, tenzij als een bewijs voor die stelling mag worden beschouwd, hetgeen de geachte redenaar daarop heeft laten volgen: „Er is, zeide hij, bij dit ontwerp alleen gezorgd voor groote gemeenten, want dit ontwerp van wet verordent in alle gemeenten burgemeesters en wethouders, die alleen te pas komen in groote gemeenten.” Tot dusverre, Mijne Heeren, hebben burgemeesters en wethouders óf burgemeesters en assessoren in alle gemeenten, in stedelijke en landelijke gemeenten, bestaan, en ik heb tot nu toe nimmer hooren beweren, dat die inrigting in de plattelandsgemeenten gevaarlijker, verkeerder, onjuister is dan in de groote gemeenten, dan in de steden. Het instellen van burgemeester en wethouders heeft de geachte spreker daarom afgekeurd, omdat bij art. 140 der Grondwet de regeling en het bestuur, van de huishouding der gemeente aan den Raad is overgelaten. Derhalve, heeft hij er bijgevoegd, zoo er wethouders kunnen zijn, dan kan alleen de Raad die delegeren; dan kan de magtiging van wethouders tot het bestuur alleen voortvloeiën uit den Raad zelve. Mijne Heeren, ik zou die stelling durven betwisten. Indien art. 140 der Grondwet zóó moet worden opgevat, dat de wet alle regeling der gemeentelijke huishouding en alle handelingen van dagelijksch bestuur aan den Raad moet overlaten, dan, geloof ik, zou de Raad niet bij magt zijn om een deel van die magt af te staan aan een ander collegie. De Raad, door de Grondwet zelve geroepen om al die verrigtingen zelf uit te oefenen, zou zich die zware en omslagtige taak zonder uitzondering moeten getroosten. Ik geloof evenwel, dat hetgeen de Raad niet zou kunnen doen, door de Grondwet vrijgelaten is aan de wet.

De gemeentebesturen hebben geene vrijheid van werken, heeft de geachte redenaar gezegd; bij de wet is aangenomen het preventief stelsel; er kan geen verordening in werking komen, dan nadat de goedkeuring verkregen is van Gedeputeerde Staten. Dat, waarop de geachte spreker doelt, slaat, volgens de bepalingen van het ontwerp, geenszins op alle verordeningen, maar alleen op die tegen wier overtreding straf is bedreigd; ten aanzien van deze verordeningen, zegt het ontwerp van wet dat zij, na vastgesteld te zijn, voor dat zij worden afgekondigd, worden gezonden aan Gedeputeerde Staten en dat Gedeputeerde Staten berigt moeten geven van de ontvangst binnen veertien dagen. Na die veertien dagen worden die verordeningen afgekondigd, tenzij, voor den afloop van die veertien dagen, het gemeentebestuur berigt erlangt dat de Gedeputeerde Staten de schorsing of vernietiging van die verordening aan den Koning hebben gevraagd. Het verdedigen van die bepaling behoud ik mij voor tot de discussie genaderd zal zijn aan dat artikel. Ik meen voor het oogenblik te kunnen volstaan met op te merken, dat de geachte spreker hier en niet zeer juist heeft gezegd dat er van alle verordeningen sprake was, en ook niet zeer juist de woorden „preventief stelsel” heeft gebedigd.

In de laatste plaats heeft de geachte spreker als niet overeenkomstig met de Grondwet, als in strijd met de grondwettige zelfstandigheid van de gemeentebesturen beschouwd: 1°. dat alle plaatselijke uitgaven op de begroting gebragt en aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen zouden moeten worden; 2°. dat het opperbestuur op de begroting uitgaven zou kunnen brengen.—Het eerste punt, Mijne Heeren, dat al de uitgaven op de begroting moeten voorkomen, en onderworpen worden aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, dat is het uitdrukkelijk voorschrift van de Grondwet. Het tweede was dat het opperbestuur uitgaven op de begroting zal kunnen brengen. Het opperbestuur zal dit kunnen doen, ja; maar ten aanzien van welke uitgaven? Alleen wat die uitgaven betreft, die volgens de wet op de begroting moeten staan. Het opperbestuur zal, wanneer de gemeentebesturen niet gehoorzaam zijn aan de wet, de wet uitvoeren tegen de gemeentebesturen. Dat zal daarenboven nog slechts dan gebeuren, wanneer het Gouvernement te beslissen heeft in een verschil tusschen Gedeputeerde Staten en de gemeentebesturen; want bij nalatigheid of bij onwil van de gemeentebesturen zal de wet ten aanzien van de begroting door Gedeputeerde Staten uitvoering erlangen. Ik meen -- en om dit te betoogen heb ik deze voorbeelden nagegaan --, dat zij niet ondersteunen het beweren, door den geachten spreker vooropgesteld, dat namelijk dit ontwerp zich zoo zeer onderscheidt door eene centralisatie, strijdig met de Grondwet.

Het heeft mij verrast, onder de sprekers die ons zouden willen terugvoeren tot een verleden tijdvak, ook te ontmoeten den geachten redenaar uit Delft (den heer Wintgens). Die geachte redenaar heeft gezegd, dat de gemeente onafhankelijk moest zijn, als onder de Graven en de Vroedschappen. Als onder de Graven en Vroedschappen, zeide hij; dus, dat de gemeenten moeten zijn corporaties in den ouden zin. Maar de geachte spreker heeft zich daarbij niet bepaald; hij heeft de discussie overgebragt op het terrein van de algemeene beginselen en ik gevoel mij gelukkig op dat terrein tot den geachten spreker meer te kunnen naderen dan tot diegenen, die enkel op de geschiedenis zich beroepen, die ons niet een aanzijn voor het tegenwoordige, maar alleen een historisch aanzijn, eene enkel of voornamelijk historische werking zouden willen gunnen. De geachte spreker heeft zich niet alleen op de Graven en Vroedschappen beroepen, maar ook op de Pruisische Stadten-Ordnung van 1808; hij heeft, zoo wij de Graven, noch de Vroedschappen kunnen terugleren, althans die vrijheid gewenscht, die bij die wet aan de Pruisische steden was verzekerd. De geachte spreker heeft zich wel herinnerd die Stadten-Ordnung, maar zich niet herinnerd, geloof ik, wat daarover is voorgevallen. Ik vrees dat de geachte spreker niet heeft ingezien -- en die inzage is ook niet verblijvend -- die groote verzameling van ministeriele Verfugingen en Rescripten, die het licht gezien hebben ten gevolge van die Stadten-Ordnung van 1808. De geachte spreker heeft zich ook niet herinnerd, dat die Stadten-Ordnung van 1808 herzien is in 1831, ten gevolge van het dringend verlangen van al de provincien van het koninkrijk Pruisen, en dat die herziening van 1831 grootendeels dat heeft doen verdwijnen uit de Stadten-Ordnung van 1808, hetgeen de geachte spreker ons als navolgenswaardig heeft aanbevolen.

De geachte spreker heeft -- ik had de eer het zoo even te zeggen -- de discussie overgebragt op het terrein van de algemeene beginselen. Hij heeft gezegd, dat gemeenten zijn, in de eerste plaats, een zelfstandig geheel, in de tweede plaats, een onderdeel van den Staat. Ik nader tot den geachten spreker, en ik geef hem de hand, indien hij mij vergunt de orde om te keeren en te zeggen: de gemeente is in de eerste plaats onderdeel van den Staat, vervolgens een zelfstandig geheel, een zelfstandig ligchaam in den Staat; vergunt hij mij dit, dan wil ik alles toegeven hetgeen de geachte spreker ten aanzien van de zelfstandigheid verlangt. Ik zal tot ondersteuning van mijne orde zeggen, dat het behouden van de gemeente als eerste gronddeel van den Staat, in de eerste plaats en bovenal in het belang is van den Staat zelve, meer dan van de inwoners van die gemeente. De Staat heeft er het hoogste belang bij dat de gemeenten blijven, dat de gemeente overleven het tegenwoordig geslacht; de Staat heeft er het hoogste belang bij dat de gemeenten als blijvende lichamen in den Staat worden in stand gehouden, en dat de belangen van de gemeenten, ten aanzien van het vermogen en ten aanzien van de Regering, worden beschermd tegen de dwalingen van de tegenwoordige besturen persoonlijk. De gemeente is dan, in mijne orde, in de eerste plaats onderdeel, gronddeel van den Staat, en nu moet ik aan den geachten spreker vergunning vragen eene schrede terug te doen. De gemeente is gronddeel van den Staat, maar niet, mijns inziens, zoo als hij gezegd heeft, gelijkstaande met de familie. Familie, gezin, huisgezin is niet een gronddeel van den Staat, dat is een privaatrechtelijk bestaan, maar de gemeente is in de eerste plaats publiek gronddeel van den Staat. Wat derhalve op de gemeente toepasselijk is, wat op de gemeente toepasselijk moet zijn, van wege het innig verband tusschen den Staat in zijn geheel en zijne gronddeelen, kan niet toepasselijk zijn op de familie, noch omge-

keerd moet hetgeen toepasselijk is en toepasselijk behoort te zijn op de familie, overgebragt worden op de betrekking tusschen de gemeente en den Staat.

De geachte spreker heeft gezegd -- en op dit punt acht ik mij gelukkig hem weder te ontmoeten --: toezigt is evenwel noodzakelijk. Dat is al wat ik verlang, zoo de geachte spreker maar niet verlangt, en dit dunkt mij is onmogelijk, dat het toezien alleen bestaat in zien en niet zal behoeven te werken, niet zal mogen en moeten handelen. Wensch hij dat niet, dan ben ik ook op dit punt met den geachten spreker van hetzelfde gevoelen.

Ik heb over dat verwijt van centralisatie nog alleen deze algemeene opmerking in het midden te brengen. Wat is centralisatie? Centralisatie is, dunkt mij, wanneer alleen in of van wege het middenpunt wordt gehandeld, en ik meen dat de strekking van dit ontwerp van wet is te doen handelen door de gemeentebesturen, maar onder toezigt van een hooger gezag, in de eerste plaats van de provincie, vervolgens van den Staat in het algemeen. De strekking is niet om het initiatief, de handeling buiten den kring van het middenpunt te onderdrukken, maar de strekking is om de handeling buiten dien kring op alle punten van den Staat, waar eene gemeente is gevestigd, te wekken en op te roepen.

De geachte sprekers uit Arnhem en Nijmegen hebben gezegd, dat het Gouvernement, uit vrees voor de vrije regering, die nu, ten gevolge van de regtstreeksche verkiezing, in de gemeente zou worden geformeerd -- dat het Gouvernement uit vrees voor de werking van die beginselen, waarvan men de aanneming zelf had uitgelokt, nu de centralisatie had te hulp geroepen. Ik antwoord daarop, Mijne Heeren, met vol vertrouwen dit: het ontwerp van wet draagt -- en ik geloof, het zal door een elk bij nader onderzoek worden bewaarheid -- geen blijken van vrees, maar integendeel blijken van groot, van volkomen vertrouwen. Wat doet dit ontwerp? Vergelijkt, zoo gij wilt, hetgeen de gemeenten zullen worden met hetgeen zij tot dusverre zijn. Zoo er tot dusverre eenige eigene werking, eenige zelfstandigheid, gelijk meen pleegt te zeggen, bij de gemeenten bestaat, dan is die alleen te vinden in de ongeveer 80 steden, maar niet in de gemeenten op het platteland. Die gemeenten op het platteland, bijkans ten getale van 1200, zullen nu door dit ontwerp van wet tot eene vrijheid worden gebragt, veel grooter, veel uitgestrekter, veel krachtiger dan die op dit oogenblik door de grootste steden van het land wordt genoten. Ik meen niet noodig te hebben meer te zeggen om te bewijzen, dat dit ontwerp van wet geen getuigen draagt van vrees, maar van vertrouwen in eene edele en trouwhartige natie.

In de tweede plaats heeft men gesproken van uniformiteit. Uwe wet is, zegt men, voor alle gemeenten gelijk, voor groote en voor kleine. Maar degenen, die dit verwijt gedaan hebben, lieten twee vragen onbeantwoord, en ik wenschte dat die beantwoord waren. Om zoodanig onderscheid in de wet te kunnen brengen, dient men te weten wat groote en wat kleine gemeenten zijn. Ik wenschte dat die grens getrokken en aan de Regering aangegeven ware, wat men dan bij de wet bepalen zou, als daarstellende eene groote of eene kleine gemeente. Eene kleine gemeente, wat betreft het zielental, kan zeer groot zijn in omvang en in omslagtigheid en belangrijkheid van bestuur.

In de tweede plaats zijn zij, die tegen uniformiteit opkwamen, het antwoord schuldig gebleven op de vraag: wat in het ontwerp anders moet zijn, opdat dit beantwoorden zou aan hetgeen zij willen? Wat moet anders worden geregeld bij de wet voor de groote gemeenten dan voor de kleine? Welligt wordt dit opgelost in den loop van de discussien, en ik zal dan nagaan of elementen van dien aard in deze wet, naar mijne meening, zouden kunnen worden gebragt.

De geachte spreker uit Nijmegen heeft bij het slot zijner rede gewezen op een gezegde van Burke. Zoo ik mij wel herinner, zeide Burke, volgens de aanhaling van den geachten spreker, dat geneidheid om te behouden met kracht en werkzaamheid tot verandering den echten staatsman kenmerkt. Dit zou dan nu worden toegepast op den wetgever, geroepen om eene wet voor de gemeenten vast te stellen. Zoo de wetgever niet alleen moet veranderen, maar ook moet behouden, ik meen dat dan hieraan bij deze wet zal voldaan zijn. Dit is reeds aangetoond door den geachten spreker uit Zwolle, en ik geloof dat wanneer men dit ontwerp van wet vergelijkt met de tegenwoordige regeling, dat dan al hetgeen waardig was te worden behouden, ook bevonden zal worden behouden te zijn en men ook niet in dit wets-ontwerp zooveel nieuwigheid vinden zal als men welligt zou kunnen afleiden uit de redevoeringen van hen, die dit ontwerp in zijne gansche strekking hebben bestreden.

In de laatste plaats heeft de geachte afgevaardigde uit Zwol (de heer Groen van Prinsterer) aan mij gerigt een paar vragen, niet over de wet, maar over de memorie van beantwoording en, zoo ik geloof, ook over de memorie van toelichting.

Ik weet niet, Mijne Heeren, of het door u allen zal worden geacht geheel in de orde te zijn, wanneer er bij gelegenheid van

de discussie over het ontwerp van wet, eene bijzondere discussie over die gewisselde stukken geopend wordt. Maar zoo de Vergadering niet oordeelt dat de orde daardoor wordt verstoord, zal ik gaarne antwoord geven. Ik zal dit te liever doen, omdat ik, den geachten spreker antwoordende, niet alleen hem antwoord, maar ook die velen onder ons, ook dat groot deel van de Natie, in welks naam de geachte afgevaardigde sprak en in welks naam hij zoo dikwijls gesproken heeft. Zoo mijn antwoord den geachten spreker voldoet, hetgeen op zich zelf reeds hooge waarde voor mij zal hebben, en het dan tevens die velen onder ons, of dat groot deel van de Natie, waarvan de geachte afgevaardigde gewoon is zich het orgaan te noemen, kan voldoen, zal ik mij bijzonder gelukkig gevoelen.

Ik zal niet spreken over het zeggen van den geachten spreker, dat een socialistisch gouvernement zich dezelfde uitdrukking zou kunnen veroorloven, als die, welke hem niet heeft behaagd. Ik heb mij tot dusver nooit zoo in de plaats van een socialistisch gouvernement gesteld, om het antwoord te kunnen geven op de vraag, of een socialistisch gouvernement zich juist zoo zou hebben uitgedrukt. Ik zal ook niet daarop aanhouden, dat het verwijt, door sommige sprekers onder den naam van *centralisatie* tegen het ontwerp van wet gerigt, in den mond van den geachten spreker uit Zwol geworden is *gemeenteslavernij*; noch daarop, ofschoon mij dat niet zeer parlementair is voorgekomen, dat de geachte spreker gezegd heeft, *dat wij wetten aan de Natie opdringen*. Dat te doen, Mijne Heeren, kan noch de meening van een uwer, noch de meening van het Gouvernement zijn. Zoo wij wetten ontwerpen, zoo wij hier wetten maken, het geschiedt gewis in het innige besef, dat wij aan de Natie goede wetten schenken. Ik meen ook niet, dat er eenig bewijs is te vinden voor die stelling, alsof de Natie de wetten van dit Gouvernement en van deze Vertegenwoordiging voortkomende, als haar opgedrongen zou beschouwen. Of het voor het gezag van de wetten nuttig is, wanneer men zegt, dat de wetgevende magt hier bezig is wetten aan de Natie *op te dringen*, wil ik niet beslissen.

Men heeft gehoopt, heeft de geachte spreker verder gezegd, op een verantwoordelijk ministerie en een parlementair gouvernement; men heeft zich dat beloofd als eene vrucht van de herziene Grondwet, doch wij aanschouwen die vrucht niet. *Een verantwoordelijk ministerie!* Welligt hecht de geachte spreker aan die woorden andere begrippen, dan ik daaraan meen te mogen verbinden; maar ik meen toch, dat er op de verantwoordelijkheid van het tegenwoordig Gouvernement niet veel is af te dingen; ik meen ook dat men van die zeer juiste, zeer ware stelling: *dat de Ministers verantwoordelijk zijn*, in deze Kamer al een tamelijk ruim gebruik heeft gemaakt; ik meen dat inzonderheid de geachte spreker uit Zwol de verantwoordelijkheid van de Ministers nog al heeft doen spreken, nog al in werking heeft weten te brengen. *Een parlementair gouvernement!* Dat is werking van het Gouvernement in gemeen overleg met het parlement, met de Kamer. Het is mij voorgekomen dat, zoo dit werkelijk onder een parlementair gouvernement moet worden verstaan, een verwijt, als of het niet zou in werking wezen, aan den tegenwoordigen toestand ten onrechte zou worden gerigt.

De geachte spreker heeft, gelijk ik reeds herinnerde, de aandacht inzonderheid gevestigd op twee plaatsen, de eene, zoo ik meen, in de memorie van toelichting, de andere in de memorie van beantwoording. De plaats in de memorie van toelichting betreft het begrip van *verordeningen*. Aldaar is gesproken van verordeningen en beschikkingen, en gezegd dat het woord *verordeningen*, naar de meening der Regering, volgens de Grondwet behoort te worden opgevat in algemeenen zin, in den zin van *regelgevende beschikkingen*. Daaruit heeft de geachte spreker nu afgeleid, dat *alle regelgevende beschikkingen aan de goedkeuring van het Gouvernement zouden zijn onderworpen*. Dat is eene van die — hoe zal ik het noemen? — van die overdrijvingen, waaraan ook de geachte sprekers uit Nijmegen en Utrecht zich, zoo als het mij voorkomt, hebben schuldig gemaakt. Het ontwerp van wet bevestigt slechts een regt van schorsing en vernietiging in bepaalde vormen, dat in beginsel door de Grondwet is voorgeschreven. Er is in het wets-ontwerp niets te vinden dat aanleiding geeft om te veronderstellen, dat alle regelgevende beschikkingen aan de goedkeuring van het Gouvernement zouden zijn onderworpen. En op het einde van zijne rede, heeft de spreker, bij eene voor mij even verrassende, als op het oogenblik nog onbegrijpelijke wending, juist het omgekeerde gezegd. Hij heeft toen het verwijt gerigt tegen dit wetsontwerp, dat de gemeenten, volgens dit wetsontwerp, onderworpen worden aan elke regelgevende beschikking van het Gouvernement. Maar er is hier van niets anders sprake, dan dat de gemeente verplicht is te gehoorzamen aan al wat wettelijke regeling is, gelijk de provincie, gelijk elk ingezetene in het algemeen. — De tweede plaats, die inzonderheid de aandacht getrokken heeft van den geachten spreker, komt voor in den aanvang van de memorie van beantwoording, alwaar gezegd wordt: „Hooger toezicht is niet enkel in het belang des Rijks en der provincie, maar

in dat der gemeenten zelve, als blijvend ligchaam, ja tot waarborg harer bewoners tegen miskenning, dwaling of wanbeheer van het zittend bestuur ingesteld. Zoo de Grondwet zelfstandigheid der gemeentebesturen wil, het is niet om willekeur van het besturende personeel in bescherming te nemen, niet om verschil te bevorderen daar, waar eenparigheid of gelijkvormigheid te pas komt. Zelfstandigheid, het vermogen om zich naar eigen regel te gedragen, moet, naar het inzien des Gouvernements, rusten op bijzonderheid van aard of behoeften, die bijzondere regels vorderen. Verder dan die bijzonderheid het medebrengt, mag de zelfstandigheid niet gaan, of zij ware zonder grond. Voor zooveel onze gemeenten gelijken aard en gelijke behoeften hebben, behoort die gelijkheid tegen plaatselijken eigenzin te worden gehandhaafd." Nu meent de geachte spreker, dat, volgens de Grondwet, het tegendeel het karakter van de gemeentewet zou moeten uitmaken. Hij heeft uit deze plaats afgeleid, dat het de wil is van het Gouvernement, dat overal gelijkvormigheid zal zijn, en dat zelfstandigheid beschouwd werd als een noodzakelijk kwaad. Daarentegen verlangt de geachte spreker dat er geene gelijkvormigheid zij, *dan wanneer zij volstrekt noodig is*. Ik heb meermalen, Mijne Heeren, het ongeluk gehad met den geachten spreker te verschillen ten aanzien van de gevolgtrekkingen uit dezelfde bewoordingen, en, zoo ik dacht, uit hetzelfde begrip, en ook hier weder is dit het geval. Wanneer gesproken wordt in deze plaats van de memorie van beantwoording, van gelijkheid van aard en behoeften, dan heb ik gemeend daarmede te kennen te geven den natuurlijke grond van de algemeenheid van een regel. Wanneer eene wet of een regel in een anderen vorm zal werken voor al de deelen van den Staat, waarop rust dan die gelijkheid van regel? Zij rust op de onderstelling, dat al die deelen van den Staat gelijk zijn in aard en behoeften, en dat de meest natuurlijke weg is die deelen te besturen volgens één regel. Eerst daàr waar verschil van aard of behoefte plaats heeft, komt het leven volgens een anderen regel dan dien algemeen te pas. Nu begrijp ik niet, hoe de geachte spreker wil hebben, dat anders in deze wet zal te werk gegaan worden dan is geschied. De bijzondere, de individuele behoeften van iedere gemeente zullen worden gevoeld door de gemeentebesturen; het gemeentebestuur zal die kennen, zal in den aard van die bijzondere behoeften doordringen, en dien ten gevolge verordeningen of maatregelen nemen. Zal nu de wet het omgekeerde doen van hetgeen zij heeft gedaan? Zal de wet beginnen met overal verschil te onderstellen, en zich dan onthouden van het stellen van algemeene regels, tot dat gebleken is, dat er geen verschil bestaat? Zoo gij dit in de wet doet, dan volgt gij in de wetgeving den omgekeerden weg, die door de natuur in ieder organisme wordt gevolgd. De natuur vestigt eerst de regels waaraan de leden van het geheel, allen gelijkelijk, worden onderworpen en de bijzondere formatie van ieder bijzonder lid brengt vervolgens, in de tweede plaats, andere wetten, andere regels mede. Ik meen, dat men zoo ook hier de wet moet schoeijen op hetgeen algemeen is in de gemeenten, op hetgeen tot zekere hoogte overal gelijk is, overlattende aan de bepalingen, aan het initiatief van de gemeentebesturen, om te voorzien in die behoeften, welke niet ten gevolge van algemeene regels zouden kunnen worden vervuld, maar waarin door bijzondere, door individuele regels zal worden voorzien. Dit is, wat volgens de Grondwet behoort tot de huis-houding, tot de individualiteit van de gemeente, en aan de provincie en aan het Rijk niet raakt. Dit is als het ware de open plaats, waarop het ontwerp van wet de gemeentebesturen overlaat zelfstandig op te bouwen.

Het is dus juist, dat het wetsontwerp het omgekeerde bedoelt van hetgeen de geachte spreker wil; maar hetgeen de geachte spreker wil, schijnt mij onmogelijk; schijnt mij inderdaad met de wet van iedere organisatie ten eenen male in strijd.

De geachte spreker, die mij dikwerf verrast, heeft mij ook verrast door een gezegde in den loop zijner rede geuit, dat als het ware eene voorspelling was, maar niet eene voorspelling van geluk. Hij heeft mij herinnerd, waarop in 1849 het ontwerp regelende het regt van vereeniging en vergadering, schipbreuk heeft geleden. Het heeft schipbreuk geleden, zeide hij, daarop, dat die wet aan het Gouvernement het regt tot schorsing toekende. Ik herinner mij de geschiedenis van de discussien over dat wetsontwerp zoo naauwkeurig niet. Maar ik neem hetgeen de geachte spreker heeft gezegd, aan, en dan moet ik verklaren de toepassing niet te vatten. Zoo men in 1849 eene wet, regelende het regt om te vergaderen en te vereenigen, kon verwerpen, dewijl men geen regt van schorsing wilde toekennen, zal men toch niet wel kunnen verwerpen een ontwerp van gemeentewet, hetgeen aan het Gouvernement het regt om gemeenteverordeningen te schorsen, toekent, vernits dat regt uitdrukkelijk door de Grondwet aan het Gouvernement is toegekend, vernits het daar, waar die verordeningen in strijd mogten zijn met de wetten of het algemeen belang, door de Grondwet uitdrukkelijk als pligt aan de Kroon is opgelegd.

III. [Zie bladz. 733.]

Ik ben wel een enkel woord schuldig aan de vier sprekers, die de moeite genomen hebben mij nog te beantwoorden. In de eerste plaats is de geachte spreker uit Arnhem (de heer Mackay), teruggekomen op het begrip van *corporation*. Hij heeft gezegd, en ik heb dit met bijzonder genoegen gehoord, dat zijne bedoeling niet is terugvoering tot den vorigen tijd. Ik heb het met te grooter genoegen gehoord, omdat ik mij dit niet had durven voorstellen na hetgeen de geachte spreker gisteren daaromtrent in het midden bragt. Ik heb gemeend het begrip, door den geachten spreker aan *gemeentecorporation* gehecht, te moeten afleiden uit deze zijne tegenstelling: „de gemeenten moeten zijn *corporation*; zij moeten niet zijn onderdeelen, zij moeten niet zijn ondergeschikte collegien”. In het stelsel van de Regering, in het stelsel van dit ontwerp zijn de gemeenten *corporation*, maar tevens onderdeelen, ondergeschikte collegien.

De geachte spreker, die het laatst het woord heeft gevoerd, heeft erkend, dat hij in de gemeenten wenscht te zien soevereine *corporation*, zooveel het inwendige betrof. Ik ben overtuigd, dat wanneer de wet, ik zal niet zeggen zóóver ging, maar zoo weinig ver op ging, om aan de gemeenten dergelijke regelen van bestuur niet op te leggen, als hier worden voorgeschreven, dat de wetgever dan eene zeer gewichtige taak zou verzuimen, zijne taak namelijk om te waken voor het behoud der gemeenten, dat is, der gronddeelen van den Staat. Hoe? Onder voorwendsel dat geven van regels krenking van autonomie ware, zou men geenerlei regel mogen stellen ten aanzien van hetgeen tot het bestaan der gemeenten wezenlijk wordt vereischt; geenerlei regel omtrent de voorziening in hare behoeften; geenerlei regel tot verzekering van een goed bestuur? Dit alles zou men moeten overlaten? Op die wijze zou men den Staat in zijne gronddeelen aan regeringeloosheid, aan verwaarloozing bloot geven.

De laatste geachte spreker heeft gezegd dat er weinig initiatief zal genomen worden; maar het kan niet anders of het zal worden genomen. Volgens deze wet kan het initiatief niet komen van Gedeputeerde Staten of het algemeen Gouvernement; er zal dus of niets geschieden, of door de gemeentebesturen zal het initiatief worden genomen.

De geachte spreker uit Utrecht (de heer van Goltstein) is tot een punt teruggekeerd, waarover ik niet op nieuw zou spreken, ware het niet dat hij daarop, als op een hoofdpunt, heeft aangedrongen. Als bewijs voor zijne stelling, dat deze voordragt niet overeenkomt met de Grondwet, heeft hij aangevoerd, dat deze wet omtrent de uitgaven, die dan toch wel bij uitsluiting tot de huishouding van de gemeente behooren, niet alleen voorschrijft welke uitgaven op eene plaatselijke begrooting moeten worden gebragt, maar daarenboven in zekere gevallen nog het recht toekent, om de middelen te onthouden ter bestrijding van die uitgaven, welke door de gemeentebesturen noodzakelijk worden gekeurd. Dit voorschrift van het ontwerp, Mijne Heeren, dit stelsel hangt samen met het punt, dat ik reeds heb aangevoerd. Wanneer de wet de onderwerpen van uitgaaf voorschrijft, die bij eene gemeentebegrooting niet mogen worden verwaarloosd, moet zij ook de middelen aanwijzen, om den onwil, de nalatigheid van een gemeentebestuur te verhelpen en om voor het brengen van die uitgaven op de begrooting te zorgen. Hoe dit nu anders zal kunnen geschieden dan door zoodanige voorschriften, als die door den geachten spreker worden gegispit, verklaar ik niet in te zien. De voorschriften zijn gegeven en de tusschenkomst der Gedeputeerde Staten is hier toegelaten, met zooveel eerbiediging van de gemeentelijke vrijheid als enigzins mogelijk is bij dergelijke gevallen van onwil of verzuim van wege het gemeentebestuur. Men gelieve daarenboven in acht te nemen, dat het hier geldt zeldzame gevallen, die zelfs nimmer behoeven voor te komen.

De geachte spreker uit Nijmegen heeft gemeend, dat ik eene uitdrukking, gisteren door hem gebezigd, niet wel had verstaan, toen ik van hem meende gehoord te hebben, dat hij elke vereeniging van gemeenten als onafscheidelijk beschouwde van schennis van eigendomsregten. Die geachte spreker heeft gemeend dat niet te hebben gezegd; ik dacht het te hebben gehoord, maar ik schik mij naar hetgeen hij thans zegt; ik wil gaarne onjuist hebben verstaan. Evenwel erkent die geachte spreker gezegd te hebben, dat, naar zijne meening, art. 130 noodzakelijk insluit krenking van eigendomsrecht, in zooverre de 1ste alinea betreft. Daar staat dat: „in geval van vereeniging eener gemeente of van een deel daarvan met eene of meer andere gemeenten, de bezittingen en lasten van die gemeente of van dat deel komen ten voor- en nadeele der vereeniging.” Maar vooreerst heeft die geachte spreker daarbij niet gelet op hetgeen volgt: „tenzij bijzondere omstandigheden eene andere schikking eischen.” In de tweede plaats heeft hij uit het oog verloren, dat dit voorschrift alleen de instructie betreft, dat de wetgever volkomen vrij blijft en zal kunnen beschikken gelijk hij goedvindt. In de derde plaats, dunkt mij, heeft de geachte spreker geheel over het hoofd gezien, dat zeer dikwijls splitsing of vereeniging in het belang kan zijn van de gemeenten en door de gemeenten

zelve zou kunnen worden begeerd. Zal vereeniging ook dan krenking van eigendomsrecht zijn?

Ik kom tot den geachten spreker, dien wij in de laatste plaats hebben gehoord. De geachte afgevaardigde uit Zwolle heeft in zijne tegenspraak tegen den geachten afgevaardigde uit Dordrecht op nieuw het woord aangedrongen, dat ik ook gisteren heb gehoord, de uitdrukking namelijk, dat dit ontwerp zich zoude kenmerken door „systematieke centralisatie”. Gesteld dat *centralisatie* een verwijt is tegen het wetsontwerp, dan zal het verwijt door de bijvoeging *systematiek* worden getemperd. Ik meen toch, dat de geachte spreker liever eene systematische dan eene niet-systematische centralisatie zal willen, en in zooverre wil ik het bijgevoegde woord zeer gaarne als eene halve vergoeding van het tegen mij gerigte verwijt beschouwen.

In de tweede plaats heeft de geachte spreker gezegd, dat ik hem verrast had, toen ik zeide, dat mij het verschil tusschen politieke en administratieve centralisatie ten eenen male onbekend was. Mijne Heeren, ik beweer niet, dat mij dat verschil bekend is; maar hetgeen de geachte spreker mij toeschrijft heb ik niet gezegd. Ik heb gezegd dat mij de zin, dien de geachte spreker en de geachte redenaar uit Utrecht aan die woorden hechten, onbekend was. Die bedoeling, het onderscheid, dat zij tusschen gouvernementele en administratieve centralisatie vinden, is door hetgeen de geachte spreker, dien ik beantwoord, thans heeft gezegd, niet duidelijker geworden. Die geachte spreker zegt: politieke centralisatie is die regering die met het algemeen belang te doen heeft, en hij geeft tot voorbeeld Justitie en Oorlog; maar waarom het denkbeeld van administratie aan Oorlog en Justitie, aan Oorlog inzonderheid, onthouden wordt en die takken als meer gouvernementeel, als meer politisch worden aangemerkt dan regeling van provinciale en gemeentebesturen, dit is hetgeen ik niet vat. Ik meen, dat zoo men gouvernementele en administratieve centralisatie wil onderscheiden, dit ontwerp wel merken der eerste, maar geenszins der laatste draagt; want de administratie is overgelaten aan de gemeentebesturen.

Nu heeft de geachte spreker, en dit is eene tweede tempering van zijn verwijt, gezegd: er is centralisatie, maar gij kunt niet anders; gij moet in centralisatie vervallen, ten gevolge van de beginselen, die gij koestert en die gij vooropzet. Wanneer het niet anders kan, Mijne Heeren, dan is het verwijt, tegen deze wet gericht, zwak en de zaak verschoonbaar. De geachte spreker heeft er bijgevoegd: het gemeentekarakter van vroeger is vernietigd, en dat karakter moest door de gemeentewet worden hersteld. Ik geloof, dat de geachte spreker elk gouvernement, elke wetgeving onmagtig zal moeten verklaren, om een gemeentekarakter te herstellen, dat inderdaad verloren ware gegaan.

De geachte spreker heeft gezegd: onze beginselen — dat zijn de beginselen, die de geachte spreker belijdt — geven meer waarborg voor rust en orde bij de Natie. De Kamer heeft onlangs goedgevonden als eene proeve in te voeren het nieuwe Reglement van Orde, waarbij de zelfstandigheid der rapporteurs wordt aangenomen, waarbij van de rapporteurs, wanneer zij het ontwerp van het Gouvernement onaannemelijk achten, wordt verwacht, dat zij tegen dat ontwerp een ander ontwerp, door hen noodzakelijk geacht, overstellen. Het doet mij leed dat dit besluit der Kamer niet vroeger is gevallen. Ik zou zeer gewenscht hebben, dat de geachte spreker, gezeten in zoodanige commissie van rapporteurs, tegenover dit ontwerp van gemeentewet een ander ontwerp had gesteld, afgeleid uit die beginselen, welke hij meent dat meer waarborg voor rust en orde bij de Natie konden geven dan hetgeen hier is voorgesteld. Zoo lang de geachte spreker enkel negatief is, zich alleen beroept op zijne beginselen en daarmede wat van deze zijde wordt voorgesteld, afsnijdt, is het onmogelijk te beoordeelen, op welk terrein men den geachten spreker zal moeten volgen, om die constitutionele kracht te verkrijgen, die hij schijnt te bedoelen.

De geachte spreker is teruggekomen op een verwijt, dat hij dikwijls aan de Kamer en aan het Gouvernement heeft gedaan, teleurstelling namelijk ten gevolge van de herziening der Grondwet van 1848. Hij heeft gevraagd: wat is er verrigt? Wat er verrigt is, is in het oog van den geachten spreker welligt gering; het is zeker gering en het moet, geloof ik, in het oog van een elk gering wezen, bij vergelijking met hetgeen nog moet worden verrigt. Maar het Gouvernement moet dan toch ééne vraag doen, het moet — en dit is eene hoofdvoorwaarde, — tijd vragen. Zoo men wil, dat de Grondwet met al de uitzigten, die zij opent, in twee of drie jaren worde vervuld, men zal bij nader inzien zich zelve van de onmogelijkheid overtuigen. Ik vraag ook dat de Kamer niet hare krachten, maar haren tijd mete; ik vraag dat ieder lid van de Kamer zich voorstelle welk betrekkelijk gering aantal gewichtige wetten in den loop van ééne zitting kunnen worden behandeld; en dan zal, hetgeen de geachte spreker teleurstelling geliefte te noemen, tot de natuurlijke maat der beperkte menschelijke krachten worden teruggebragt. Men wil, zoo heb ik hooren zeggen, het parlementaire Gouvernement neutraliseren, niet ontwikkelen. De geachte spreker heeft wel getracht, dat parle-

mentaire Gouvernement van tijd tot tijd op te wekken, maar hij is met den uitslag van die poging niet tevreden geweest. Ik moet aannemen dat hij daarmee niet tevreden is, dewijl de discussie in den regel niet zoolang op het terrein van algemeene beginselen is gebleven, als hij wel wenschte. Zoo de discussie op dat terrein niet zoolang is gebleven als de geachte spreker verlangde, ik geloof het is daaraan toe te schrijven dat het Gouvernement en de Kamer meer haast hadden om iets tot stand te brengen dan de geachte spreker. Hij had geen haast. Dit schijnt mij, in zijn geest en in het stelsel dat hij voorstaat, niet onnatuurlijk. Hij ziet alles wat tot stand gebracht wordt met leede oogen aan, omdat het niet overeenkomstig is met de beginselen die hij is toegedaan. Hij verlangt, zoolang die beginselen niet zegevieren, het tot stand brengen van iets anders te bestrijden, dit *op of tegen* te houden. Dit is eene natuurlijke taktiek van den geachten spreker; maar van de andere zijde is het aan dengene, die, in een anderen geest, meent dat men den tijd besteden moet, niet kwalijk te nemen, dat hij al hetgeen voor het oogenblik van geen dadelijke toepassing kan zijn, ter zijde laat, en er niet door wenscht te worden belemmerd.

De geachte spreker heeft in de laatste plaats, vòòr dat hij gekomen is tot het beantwoorden der twee hoofdpunten, gewezen op een woord, dat lang geleden is uitgesproken, op een woord, dat ik gesproken heb, zoo ik mij niet bedrieg, elf jaren geleden in deze Kamer, toen ik mij schijn veroorloofd te hebben, te zeggen, dat men niet regeerde met herinneringen. Dit heeft de geachte spreker nu, elf jaren later, vastgeknoopt aan deze stelling, dat mijn beginsel breekt met de geschiedenis. Mijne Heeren, ik beweer zoo iets noch gezegd, noch bedoeld te hebben. Wanneer men zegt: men regeert niet met herinneringen, dan bedoelt men met *herinneringen* iets anders dan een vroeger stelsel, in zover dit ook op het oogenblik nog werkt, of gevolgen heeft gehad, die nu nog als levenskracht kunnen worden beschouwd. Is een vroeger stelsel nog kracht, dan is het meer dan herinnering, dan kan het een beginsel, een drijfveer zijn van den tegenwoordigen tijd. Maar datgene wat inderdaad voorbij is, hetgeen niet anders dan als herinnering bestaat, daarmee regeert men niet. Dit heb ik gemeend, en ik zou dit bijna nog gelooven.

De geachte spreker is, toen hij in de laatste plaats de twee hoofdpunten heeft behandeld, inzonderheid opgekomen tegen die grenzenlooze uitbreiding, die in de memorie van beantwoording aan het begrip van verordening gegeven werd. Door die grenzenlooze uitbreiding werd elke verordening onderworpen aan de goedkeuring van het Gouvernement. Dit is eene uitdrukking die de geachte spreker niet zal bezigen bij nader inzien. Aan de goedkeuring van het Gouvernement is geen enkele verordening onderworpen, maar de verordening kan enkel worden geschorst of vernietigd. De geachte spreker heeft gezegd, dat wanneer het begrip van verordening zover wordt uitgestrekt, dat het elke regelgevende beschikking bevat, — dat dan het karakter van autonomie verloren is. Nu verzoek ik de Vergadering te letten op hetgeen de Grondwet verordent in de afdeling, die handelt van de Provinciale Staten. In art. 131 zegt de Grondwet: „ Aan de Staten wordt de regeling „ en het bestuur van het provinciaal huishouden door de wet „ overgelaten. Dit is dezelfde uitdrukking, die in art. 140 gebezigd wordt ten aanzien van de gemeentebesturen. Daarop volgt nu in art. 133: „ De Koning heeft het vermogen de besluiten der Staten, die met de wetten of het algemeen belang strijdig zijn, te schorsen of te vernietigen. „ Zietdaar nu dat grenzenlooze begrip toegepast op de besluiten der Staten; en niets anders wordt hier bedoeld. Hetgeen volgens de Grondwet overeenkomstig is met de oeconomie van de provinciale gemeente, zal volgens de Grondwet toch wel niet strijdig te achten zijn met de oeconomie der plaatselijke gemeente.

In de laatste plaats heeft de geachte spreker ten aanzien van de zinsnede, die zijne bijzondere bezorgdheid heeft opgewekt, de zinsnede die in het begin der memorie van beantwoording voorkomt, op nieuw zijne bekommring te kennen gegeven. De geachte spreker heeft gezegd: wij moeten beginnen met hetgeen individueel is; wij moeten onderstellen dat alles is individueel en voor geene algemeene regeling vatbaar; wij moeten algemeene regeling — ik zal nu zijne eigene uitdrukking bezigen — als een noodzakelijk kwaad beschouwen, wanneer wij, zonder algemeene regeling, de zaak niet kunnen vinden. Ik geloof, Mijne Heeren, als men de proef nam om eene gemeentewet te schoeijen op die leest, dat men dan of die wet nimmer zou krijgen, of na eene ondervinding van jaren ongeveer tot het resultaat zou komen, dat nu wordt voorgesteld. Men zou bevinden, dat de gemeenten doorgaans voor eene algemeene regeling vatbaar zijn, die evenwel volstrekt niet uitsluit, dat hare bijzondere belangen door de gemeentebesturen, zoo als zij die begrijpen, worden voorgestaane maar volgens regelen, gegrond op het gemeen belang van all, gemeenten van het Rijk. Indien nu de geachte spreker oordeelt, dat ten aanzien van het inwendige, ten aanzien van het individuele, een werkzaam toezigt moet achterblijven, dan, geloof ik, blijft die geachte spreker zelf achter bij hetgeen de Grond-

wet in het klaarblijkelijk belang van den Staat gebiedt. Geen toezigt, geen werkzaam toezigt te oefenen en het inwendige van de gemeente te beschouwen als gesloten voor den Staat, als eene en voor het provinciale, en voor het algemeene Gouvernement, en voor de wet geheime huishouding, dat is, geloof ik, met de beginselen van de tegenwoordige Grondwet op geenerlei wijze bestaandbaar.

IV. [Zie bladz. 736.]
Over Art. 3.

Op dit artikel zijn twee tegen elkander inlopende amendementen voorgesteld. Het amendement van den geachten spreker uit Noordbrabant wil dat de magt, aan het Gouvernement verleend, worde beperkt. Het voorstel van den geachten spreker uit Leyden wil de magt van het Gouvernement uitbreiden.

Wat het eerste amendement betreft moet ik dit zeggen. Ik zou in hooge mate wenschen, dat ik in gemoede kon voorstellen hetgeen de geachte spreker uit Noordbrabant bedoelt. Ik wenschte, dat het Gouvernement altoos eene goede keus kon doen onder de leden van den Raad, of zoo niet onder de leden van den Raad, dat altijd het meest wenschelijk is, dan althans onder de ingezetenen. Maar dit is niet mogelijk. Men moet zich niet beroepen op provincien, waar uitsluitend of bijna uitsluitend groote gemeenten worden gevonden; maar ook de ondervinding van het Gouvernement raadplegen ten aanzien van die provincien, waar vele, of meestal zeer kleine gemeenten bestaan. Er zijn steden in ons Land, waar ik sedert een halfjaar binnen de gemeente te vergeefs zoek naar een voor het burgemeesterschap geschikt persoon; want op dit oogenblik kan het Gouvernement alleen ten platten lande een burgemeester buiten de gemeente benoemen, niet in de steden. Er zijn steden, waar ik geen kans zie met der tijd een burgemeester te hebben dan met behulp van dit artikel. Het is mij door die ondervinding gebleken, dat het in vele gevallen onmogelijk en — laat ik er dit bijvoegen — voor de gemeenten zelve niet heilzaam is, eene keuze te doen onder de ingezetenen; dat men het belang der gemeente zou voorbijzien, indien de keus slechts tot hare leden werd bepaald. Bij die ondervinding, durf ik het amendement van den geachten spreker uit Noordbrabant niet ondersteunen, hoe gaarne ik ook wenschte dat zijn beginsel in de wet kon worden gebracht. Ik voor mij zou er niet tegen hebben, dat de magt van het Gouvernement op die wijze beperkt werd; maar om het belang van de dienst der gemeenten mag ik er niet in toestemmen. En men zal immers wel gelooven dat het Gouvernement hier niets anders op het oog heeft, en niets anders op het oog kan hebben, dan dat belang.

Ik kom tot het tweede amendement. De reden, waarom ik de voorgestelde beperking, welke de heer de Fremery nu zou willen doen wegvallen, wensch te behouden, — die reden is om het Gouvernement niet in verzoeking te brengen, dat het een burgemeester, die reeds eene aanzienlijke gemeente van boven de 5000, van 6000 zielen, onder zich heeft, nog daarenboven burgemeester make over eene aangrenzende gemeente. Iemand is burgemeester van eene gemeente van bijv. 6000 of 7000 zielen; het zou kunnen gebeuren, dat de ingezetenen van ééne of zelfs van twee daaraan grenzende gemeenten, hetzij van wege zijne bezittingen daar gelegen, hetzij van wege andere omstandigheden, verlangden dat hij ook daar burgemeester werd. In dat geval zou, bestond de vrijheid, het Gouvernement alligt kunnen overgaan zoo iemand tot burgemeester te benoemen over die twee of drie gemeenten. Dit is de reden, waarom mij ook zoodanige beperking in het algemeen noodzakelijk voorkwam. Nu zegt men: het Gouvernement zal dien regel wel betrachten, al neemt men de beperking uit de wet. Ik voor mij ben genegen den regel te betrachten, al stond hij niet in de wet; maar mij dunkt, hetgeen als regel door een Gouvernement, bedacht op de dienst der gemeenten, zal worden in acht genomen, behoort zijne plaats te vinden in de wet. Althans het plan van de wet brengt dit mede. Het is de reden, waarom ik niet alleen de bepaling van 10,000, maar ook de beperking van 5000 in de wet gebracht heb. Het geldt hier de vraag, of men de magt van het Gouvernement in dit opzigt, meer of minder, moet beperken; het is de vraag, of men, niet alleen het tegenwoordige Gouvernement, maar ook de toekomstige gouvernementen wil vertrouwen, in dien zin, dat uit meerdere ruimte geene misbruiken zullen voortspruiten. Want het is niet twijfelachtig, dat wanneer een burgemeester, die eene gemeente van 6000, 7000 of 8000 inwoners onder zich heeft, en daarbij nog burgemeester wordt over eene, of welligt over twee gemeenten van 500, 600 of 700 zielen, — dat dan bij dien burgemeester in de administratieve schaal het belang der groote gemeente het zwaarst zal wegen. Ten einde dergelijke verwaarloozing te voorkomen en de mogelijkheid zelfs, dat die ontsta, weg te nemen, heb ik deze beperking in de wet noodig geacht.

Voor het overige laat ik het, daar het hier geen hoofdbeginsel geldt, geheel aan de beslissing van de Kamer over, of zij de magt zoo als deze nu is geregeld, beperkt wil laten, dan wel meer vrijheid aan het Gouvernement verleenen.